

**Український державний університет імені
Михайла Драгоманова**

Соціально-гуманітарний факультет

В. І. Бобрицька

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО НАПИСАННЯ І ОФОРМЛЕННЯ
МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ З
ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ**

для здобувачів ВО освітнього ступеня *Магістр*

Галузь знань: А Освіта

Спеціальність: А1 «Освітні науки»

Навчально-методичний посібник

Київ – 2025

УДК
ББК Б 82

Рецензенти:

*Рекомендовано до друку Вченою радою
соціально-гуманітарного факультету Українського державного
університету імені Михайла Драгоманова
(протокол № 1 від 26 листопада 2025 року)*

Рецензенти:

Матвієнко О. В – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з наукової роботи педагогічного факультету Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

Арістова Н.О. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу міжнародних зв'язків та наукової співпраці Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України.

Бобрицька В. І. Методичні рекомендації до написання і оформлення магістерської роботи з освітньої політики [Навч.-метод. посіб. для студ. другого (магістерського) рівня вищої освіти], 4-ге вид., доповн. і переробл. Київ, Україна: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. 98 с.

У методичному посібнику викладено загальну логіку виконання магістерського дослідження як виду наукової діяльності здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Освітня політика» на другому (магістерському) рівні вищої освіти: від вибору теми до його прилюдного захисту. Вміщено додатки та короткий педагогічний словник-довідник дослідника-початківця.

Адресовано здобувачам вищої освіти, науковцям та викладачам закладів вищої освіти, усім тим, хто цікавиться науковими дослідженнями.

УДК
ББК

© В. І Бобрицька, 2025
©УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
-----------------	---

РОЗДІЛ 1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ З ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ.	8
---	---

1.1. Порядок вибору і затвердження теми магістерської роботи	8
1.2. Структура магістерської роботи	9
1.3. Титульний аркуш магістерської роботи	10
1.4. Зміст	11
1.5. Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (за необхідності)	11
1.6. Вступ	12
1.6.1. Обґрунтування вибору теми дослідження.	13
1.6.2. Мета і завдання дослідження	14
1.6.3. Об'єкт і предмет дослідження	15
1.6.4. Гіпотеза дослідження	16
1.6.5. Методи дослідження	17
1.6.6. Експериментальна база дослідження.	18
1.6.7. Наукова новизна одержаних результатів	19
1.6.8. Практичне значення одержаних результатів	20
1.6.9. Особистий внесок	21
1.6.10. Апробація результатів дослідження	21
1.6.11. Публікації..	22
1.6.12. Структура магістерської роботи	22
1.7. Основна частина	23
1.8. Висновки	24
1.9. Список використаних джерел.	25
1.10. Додатки.	26

РОЗДІЛ 2. РЕФЕРАТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ З ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ.	27
--	----

РОЗДІЛ 3. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ З ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ	29
---	----

3.1. Загальні вимоги	29
----------------------------	----

3.2. Нумерація	31
3.3. Ілюстрації	33
3.4. Таблиці	35
3.5. Формули	36
3.6. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела	38
3.7. Висновки	43
3.8. Оформлення списку використаних джерел	43
3.9. Додатки	44
4. ПІДГОТОВКА, ПОРЯДОК І ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ	46
4.1. Порядок рекомендації магістерської роботи до захисту	46
4.2. Порядок рецензування магістерської роботи	47
4.3. Критерії оцінювання магістерської роботи	48
4.4. Порядок допуску до захисту магістерської роботи.	52
4.5. Процедура захисту магістерської роботи	53
4.6. Порядок збереження захищених магістерських робіт.	55
ПАМ'ЯТКА НАУКОВОМУ КЕРІВНИКУ	56
КОРОТКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ СЛОВНИК-ДОВІДНИК ДОСЛІДНИКА-ПОЧАТКІВЦЯ	58
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДЛЯ ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ.	83
ДОДАТКИ.	93
Додаток А. Шаблон оформлення титульного аркуша магістерської роботи	93
Додаток Б. Приклад оформлення 1-ї та 2-ї сторінки автореферату.	94
Додаток В. Приклад оформлення бібліографічного опису у списку джерел	96

ПЕРЕДМОВА

Глобалізація сучасного світу зумовила виникнення головних протиріч сучасності, які пов'язані зі змінами освітнього й наукового простору, прагненням країн до зближення й, водночас, бажанням зберегти свою самобутність. Це має вияв у виборі стратегії та тактики розроблення й упровадження національної освітньої політики сучасних країн, зокрема й України.

У законодавчому полі України процес розроблення й упровадження освітньої політики отримав визначене забезпечення: ухвалено Закон України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про фахову передвищу освіту» (2019) тощо, а також Стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» (2022).

Запит суспільства на отримання якісної освіти стає більш відчутним та значущим для законодавчої та виконавчої гілок влади України і позначається на вимогах до рівня підготовки майбутніх магістрів освітніх наук, викладачів закладів вищої освіти, а також у потребі щодо побудови всеохопної і спрямованої у майбутнє системи освіти у країні.

З огляду на те, що сучасна концепція розвитку вищої освіти в Україні втілює ідею її реформування відповідно до європейських освітніх стандартів, серед завдань, які постають в теперішній час перед вітчизняними закладами вищої освіти (далі – ЗВО), актуальним є реалізація у вищій школі трикутника знань «навчання-дослідження-інновації» як базового принципу європейської освіти [22]. Це повною мірою стосується й професійної підготовки майбутнього *магістра освітніх наук*.

Згідно із Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.) [82] *магістр* – це освітній ступінь, що здобувається на другому (магістерському) рівні вищої освіти та присуджується ЗВО (науковою установою) у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньої програми.

Професійна підготовка майбутніх магістрів, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Освітня політика» на другому (магістерському) рівні вищої освіти В Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова, на нашу думку, має здійснюватися відповідно до світових запитів, реалізувати тенденції до персоніфікації стилю життя майбутнього фахівця освітньої сфери, забезпечувати формування готовності до ефективної професійної діяльності в умовах удосконалення підходів до розроблення й упровадження освітньої політики України [10]. Одним із компонентів цієї готовності є сформовані *вміння здійснювати наукові дослідження*. Тому формування готовності магістрантів до дослідницької діяльності є актуальною проблемою сучасної вищої освіти.

У науковій літературі, яка є в інформаційному обігу, є багато публікацій про залучення здобувачів вищої освіти (далі – здобувачів ВО) до дослідницької діяльності. Так, у ЗВО створюються наукові студентські товариства, із метою науково-методологічної підготовки до написання курсових, бакалаврських і магістерських досліджень здобувачі ВО опановують навчальні дисципліни «Основи наукових досліджень», «Методологія наукових досліджень». Проте на часі зміщення наголосу з *наукової освіти*, за якої здобувач ВО отримує готові наукові знання, на *опанування методів його одержання*.

Метою формування готовності майбутнього магістра освітніх наук до дослідницької діяльності є здобуття ним загальних і фахових компетентностей, необхідних для майбутньої професійної діяльності. Тому нове покоління стандартів у системі вищої освіти ґрунтується на впровадженні компетентнісного підходу. Зазначимо, що новій редакції Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) компетентність визначається як динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи

успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Магістерська робота на другому рівні вищої освіти виконується з метою поглиблення й узагальнення знань, одержаних здобувачами ВО впродовж навчання на попередніх етапах навчання, та їх застосування для комплексного вирішення конкретного фахового завдання. Це передбачає систематизацію, закріплення, розширення здобутих теоретичних і практичних знань та застосування їх під час розв'язання конкретних наукових завдань магістерського дослідження.

*З побажанням успіху у здійсненні якісних й
результативних наукових досліджень з
актуальних проблем освітньої політики –
професор В.І. Бобрицька.*

1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ З ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Порядок вибору і затвердження теми магістерської роботи

Тема науково-дослідної роботи здобувача ВО має відповідати науковій проблематиці кафедри, на якій вона виконується, бути зорієнтованою на його майбутню професійну діяльність. Перш ніж розпочати дослідження теми, потрібно переконатися у її актуальності й обґрунтувати необхідність її розроблення [20, с. 11]. Міркування автора мають бути спрямовані на пошук відповідей на такі питання: «Чому саме цю проблему потрібно вивчати в теперішній час?», «Що може дати мені наукова робота для ефективнішої підготовки до майбутньої професійної діяльності як Магістра освітніх наук?».

Назва теми повинна бути, якщо можливо, короткою і конкретно сформульованою. Тема роботи має відповідати обраній спеціальності та суті вирішуваного наукового завдання, вказувати на мету магістерського дослідження і його завершеність, забезпечувати цілісність дослідження, єдність і логічний зв'язок усіх його методологічних характеристик [21, с. 74].

У назві теми дослідження слід уникати назв, що починаються зі слів: «Дослідження питання...», «Дослідження деяких шляхів...», «Деякі питання...», «Матеріали до вивчення...», «До питання...» тощо, у яких недостатньою мірою відбито суть наукового пошуку [20, с. 11; 21, с. 74; 80].

Орієнтовна тематика магістерських робіт з освітньої політики розробляється провідними науково-педагогічними працівниками кафедри і затверджується на засіданні кафедри. Розподіл тем здійснюється на особистісно-зорієнтованих засадах. Тема магістерської роботи має бути досяжною для здобувача ВО, тому кожен обирає ту з тем,

яка йому найбільше імпонує, тобто відповідає пізнавальним інтересам, суб'єктному практичному досвіду, інтелектуальним можливостям.

При визначенні тем наукових досліджень кафедра враховує, що у межах однієї форми навчання, як правило, не допускається виконання магістерської роботи за однією і тією ж темою двома чи більше здобувачами ВО. Із метою запобігання такій ситуації викладачі кафедри мають оперативно інформувати здобувачів ВО про вже обрані теми магістерських робіт.

Керівництво магістерськими роботами здійснюють висококваліфіковані фахівці кафедри, які, зазвичай, мають наукові ступені та вчені звання або значний досвід практичної діяльності. Призначення наукових керівників здійснюється на засіданні кафедри.

1.2. Структура магістерської роботи

Структура магістерської роботи має містити:

- титульний аркуш, оформлений згідно з вимогами кафедри;
- зміст роботи (перелік її структурних складових – розділів, підрозділів, пунктів та підпунктів);
- перелік умовних позначень (якщо необхідно);
- вступ;
- основну частину (включає орієнтовно два або три розділи);
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (якщо необхідно) [80].

Таким чином, магістерська робота здобувача ВО складається з текстового матеріалу і додатків (глосарія до теми дослідження; опису дослідницьких методик; наочно-демонстраційного матеріалу для презентації роботи у процесі її захисту (на паперовому та електронних носіях); практико зорієнтованих розробок методичного характеру (у

формі проектів, дидактичної наочності, ілюстративного матеріалу, конспектів до різних форм роботи з дітьми тощо).

Магістерська робота, зазвичай, складається з трьох розділів, які мають по 2-4 підрозділи кожен залежно від обраної тематики. Обсяг магістерської роботи з освітньої політики становить 60-65 сторінок основного тексту.

Успішному здійсненню магістерського дослідження сприятиме правильне оформлення його структурних складових. Схарактеризуємо їх.

1.3.Титульний аркуш магістерської роботи

На титульному аркуші магістерської роботи вказують:

- ✓ найменування ЗВО, де виконано магістерську роботу, та органу, до сфери управління якого належить заклад, установа;
- ✓ назву кафедри, на якій вона виконана;
- ✓ прізвище, ім'я, по батькові автора; курс, групу, де навчається здобувач ВО;
- ✓ формулювання теми дослідження;
- ✓ назву та шифр спеціальності;
- ✓ назву та шифр Галузі знань;
- ✓ засвідчення підписом авторства результатів дослідження;
- ✓ науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника;
- ✓ результати Підсумкової атестації;
- ✓ місто та рік захисту [80].

Шифр та назву спеціальності та галузі знань наводять, керуючись наказом МОН від 06.11.2015 №1151 «Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266» [84].

Шаблон оформлення титульного аркуша магістерської

роботи подано у Додатку А.

1.4. Зміст

Зміст розміщують на початку магістерської роботи. Зміст – це покажчик заголовків розділів, підрозділів та пунктів, окремо вступу, висновків до розділів, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел, включених у магістерську роботу [20, с. 19; 21, с. 82]. Основні вимоги до формулювання найменувань складових змісту магістерської роботи:

- стислість;
- чіткість;
- точність;
- логічний зв'язок із суттю дослідження [36, с. 4].

1.5. Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (за необхідності)

Якщо у магістерській роботі використано специфічну термінологію, а також маловідомі скорочення, нові символи, позначення тощо, то їх перелік може бути поданий у вигляді окремого списку, який розміщують на окремій сторінці перед вступом.

Перелік треба друкувати двома колонками, у яких ліворуч за абеткою наводять скорочення, праворуч – їх детальне розшифрування [20, с. 21; 21, с. 83].

Якщо в магістерській роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення тощо повторюються менше від трьох разів, перелік не складають, а їх розшифрування наводять у тексті при першому згадуванні [20, с. 21; 21, с. 83].

Зразок оформлення переліку умовних позначень, символів і скорочень

ОП	– освітня політика
ІКТ	– інформаційно-комунікаційні технології
ЗВО	– заклад вищої освіти
ЗУ	– Закон України
МОН України	– Міністерство освіти і науки України
НАЗЯВО	– Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти

1.6. Вступ

У вступі розкриваються вихідні позиції дослідження:

- сутність і стан досліджуваного питання та його значущість;
- визначається поняттєво-категорійний апарат дослідження;
- подається аргументація щодо актуальності дослідження та обґрунтованості вибору теми;
- надаються вихідні дані та підстави для її розроблення;
- обґрунтовується необхідність проведення дослідження;
- формулюються об’єкт, предмет, мета, завдання, гіпотеза дослідження (за потреби), методи дослідження;
- висвітлюється послідовність проведення дослідження; зазначаються заклади та установи, де здійснювалася експериментальна робота (за умови її наявності);
- визначається наукова новизна і практичне значення здобутих результатів;
- представляються дані про апробацію результатів магістерського дослідження та публікації здобувача ВО;
- надається опис структури магістерської роботи [21, с. 84-85]. Орієнтовний обсяг вступу – 5 – 7 сторінок.

Далі подають загальну характеристику магістерської роботи у рекомендованій нижче послідовності.

1.6.1. Обґрунтування вибору теми дослідження

Обґрунтовуючи у вступі вибір теми дослідження, здобувач ВО засвідчує її актуальність й демонструє своє вміння відокремити головне від другорядного, виявити вже відомі аспекти проблеми, диференціювати теоретично досліджене й не досліджене. Саме невідоме обирається як предмет наукового пошуку здобувача ВО [21, с. 86]. При цьому висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне – сутність проблеми або наукового завдання.

Досить часто, обґрунтовуючи вибір проблеми, вказують на директивні документи, цитують постанови, закони, висловлювання класиків, або, не обтяжуючи себе, стверджують, що тема досліджена недостатньо. Важливо в результаті попереднього дослідження матеріалу виявити аспекти теми, які вже відомі, й ті, що потребують додаткового вивчення, а також ті, які зовсім не розроблені.

Актуальність має бути одним із основних критеріїв прикладних досліджень і визначатися трьома показниками:

- відповідністю соціальному замовленню, де виражена тенденція розвитку досліджуваного феномену;
- розробленістю цієї проблеми у науці;
- потребами практики, труднощами, що викликають брак відповіді на досліджуване питання [36, с. 5-6].

У магістерському дослідженні може бути виокремлено методологічну і процедурну частини. До *методологічної* входять визначення мети, завдань, об'єкта, предмета дослідження, уточнення поняттєво-категорійного апарату. *Процедурну* частину становлять розроблення плану дослідження, опис методів збирання фактичних даних, способів їх аналізу згідно з гіпотезою, опис логіки викладу матеріалу, структура тексту наукової роботи [21, с. 86].

Розглянемо кожен із елементів наукового апарату магістерського дослідження.

1.6. 2. Мета і завдання дослідження

У довідникових джерелах поняття мета (ціль) характеризується як усвідомлений образ бажаного результату, на досягнення якого спрямовано дії дослідника; образ результату утримується у свідомості весь час, поки виконуються дослідницькі дії, або як передбачуваний результат наукової розвідки. Що складнішою є визначена мета, то триваліший шлях до її здійснення. З огляду на це, досягнення значущих цілей передбачає прогнозування і планування діяльності. Планування охоплює постановку кінцевої і проміжних цілей. Мета визначає дію, яка забезпечує досягнення мети.

Мета дослідницького пошуку, зазвичай, описується через його кінцевий результат. Автор ставить собі запитання: який результат я хочу одержати? У педагогічних дослідженнях найбільш вірогідним результатом може бути: закономірність, ідея, класифікація, концепція, метод, модель, підхід, поняття, правило, прийом, принцип, рекомендація, система (дидактична, методична, виховна), засіб, тенденція, термінологія, типологія, умова, функції тощо [71].

Мету дослідження не рекомендується формулювати як «Дослідження...», «Вивчення...», тому що ці слова вказують на засіб досягнення мети, а не на саму мету [20, с. 25; 21, с. 87].

Мета дослідження обумовлює його завдання. Щоб їх осмислити, дослідник повинен поставити собі запитання: що потрібно зробити, аби досягти мети? Завдання дослідження можуть бути описані стандартизованими термінами: *визначити..., з'ясувати..., розкрити..., розробити..., обґрунтувати..., експериментально перевірити..., виявити..., перевірити..., проаналізувати...,*

удосконалити..., впровадити..., уточнити..., систематизувати... тощо [20, с. 25; 21, с. 88].

Отже, завдання магістерської роботи розглядаються як конкретизація мети.

1.6.3. Об'єкт і предмет дослідження

Із темою дослідження тісно пов'язані його об'єкт і предмет.

Об'єкт – це процес або явище, що породжує проблемну ситуацію й обране для вивчення. На думку вчених, об'єкт визначається як реальні педагогічні процеси, що містять протиріччя. Визначаючи об'єкт дослідження, здобувач ВО має відповісти на запитання: що конкретно ним досліджується?

Об'єкт дослідження у дослідженні проблем освітньої політики переважно міститься у межах процесів становлення й розвитку освітньої системи країни чи декількох країн (коли виконується дослідження з порівняльної освітньої політики).

Об'єктом дослідження можуть бути: *процес становлення і розвитку...; процес діяльності ... тощо.*

Предмет дослідження міститься у межах об'єкта.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться як загальне й часткове [80]. В об'єкті виділяється та його частина, що є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага здобувача ВО, оскільки предмет дослідження визначає тему магістерської роботи, що окреслюється на титульному аркуші як її назва.

Предмет дослідження тлумачиться як окремі властивості, характеристики об'єкта, що становлять інтерес для науковця у зв'язку з проблемою, що вивчається [71; 80]. Слід зазначити: у предметі дослідження виявляється особливість, яка відбиває цілісні властивості об'єкта, тобто зміна предмета обов'язково призводить до зміни об'єкта, і навпаки. Розмірковуючи над предметом дослідження, можна

віднайти відповідь на запитання: які властивості, аспекти, функції об'єкта розкриває це дослідження?

1.6.4. Гіпотеза дослідження

Предмет дослідження визначає його гіпотезу. У магістерському дослідженні важливо визначити гіпотезу дослідження, хоча представляти її у Вступі не є обов'язковим. Ліпше її подати у тесті роботи у тому підрозділі, де надається опис методики організації дослідження.

Слід зазначити, що термін «гіпотеза» (грецьк. *Hypothesis* – підстава, припущення) в загальному розумінні означає деяке припущення, що потребує перевірки. У науковому дослідженні гіпотеза – це наукове припущення, що висувається для пояснення певного явища і має бути перевіреним на практиці, теоретично обґрунтованим, щоб стати достовірною науковою теорією.

Гіпотеза – це своєрідний умовивід. При його конструюванні враховують: а) наявність наслідків (тобто того чи іншого факту або явища) відповідно до підґрунтя (тобто причини) або б) спорідненості наслідків (фактів, явищ, ознак) співвідносно до наявності підґрунтя (тобто причини).

Подальший крок наукового дослідження – перевірка гіпотези практикою. У педагогічному дослідженні гіпотеза – це пробне попереднє передбачення або узагальнення щодо сутності, природи явища, що вивчається, і можливих підходів до розв'язання педагогічних проблем. У гіпотезі формулюється нове вирішення завдання. У процесі розроблення гіпотеза розгортається в систему припущень, кожне з яких спирається на попереднє. Питання, над яким має розмірковувати дослідник під час формулювання гіпотези, звучить так: «Що не є очевидним в об'єкті; що я можу відкрити у ньому такого, чого не помічають інші?».

Щоб сформулювати гіпотезу, потрібно володіти значним обсягом інформації про об'єкт дослідження і,

передусім, досконало вивчити стан його розробленості в теорії і практиці. У гіпотезі не мусить бути самоочевидних припущень, що є однією з типових помилок у науковому апараті дослідження [21, с. 92].

Здійснений аналіз спонукає здобувача ВО ще раз замислитися щодо важливості коректного формулювання теми дослідження. Теми, назва яких починається зі слів «Роль...», «Удосконалення...» тощо, досить складні з позицій формулювання гіпотези, оскільки не містять проблемності і мають описовий, констатувальний характер. Доцільно формулювати тему, уживаючи такі словосполучення: «Педагогічні умови...», «Формування готовності...» тощо. Так, у першому випадку виявляється можливість висловити вихідне припущення досить чітко: за яких педагогічних умов ефективно функціонує певний об'єкт? [21, с. 92].

Зазначимо, що у магістерській роботі експериментального характеру наявність гіпотези у науковому апараті дослідження є рекомендованим.

1.6.5. Методи дослідження

Метод (від гр. *methodos* – спосіб пізнання) – це сукупність відносно однорідних прийомів, операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання [37, с. 490; 21, с. 93].

У магістерській роботі подають перелік методів, використаних автором для досягнення її мети. При цьому потрібно не лише коротко та змістовно перерахувати використані наукові методи дослідження, але й змістовно відзначити, що саме досліджувалось кожним методом [20, с. 30; 21, с. 93]. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору методів, їх обґрунтованості, що забезпечує достовірність отриманих результатів та висновків

Один із варіантів (потребується конкретизація відповідно визначених завдань дослідження):

Методи дослідження:

– *теоретичні*: систематизація наукової літератури (з метою вивчення стану досліджуваної проблеми); термінологічний аналіз і метод операціоналізації понять (із метою вивчення поняттєво-категорійного апарату дослідження); хронологічно-системний і проблемно-пошуковий (для наукового обґрунтування процесу становлення і розвитку досліджуваного феномену); проблемно-генетичний аналіз (для актуалізації історичного досвіду, прогнозування розвитку освітньої політики країни у досліджуваному напрямі);

– *емпіричні*: обсерваційні методи (пряме та опосередковане спостереження, опитування, які створили об'єктивні передумови отримання емпіричних даних на широкому масиві досліджуваних); прогностичні – моделювання; експериментальні – констатувальний, формувальний, контрольний експерименти, що дозволило здійснити цілеспрямований вплив на об'єкт дослідження:

– *статистичні методи*: (метод Шапіро-Вілкса, параметричний критерій Стьюдента для залежних і незалежних вибірок), що дало змогу здійснити узагальнення і систематизацію матеріалів дослідження, забезпечити перехід від якісних характеристик до їх кількісного (числового) виразу, більш точно діагностувати результати педагогічного експерименту.

У процесі описування даних експериментального дослідження використано візуальні або графічні методи.

1.6.6. Експериментальна база дослідження

Вказується назва закладу, установи чи організації, де здійснювалося дослідження; наводяться кількісні дані щодо

залучених респондентів до експериментального етапу дослідження.

1.6.7. Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна одержаних результатів є важливим складником наукового апарату дослідження. Нові результати дослідження, зазвичай, мають теоретичний і практичний аспекти. У першому випадку вони описуються за допомогою стандартизованих термінів, зокрема, таких: *закон, закономірність, ідея, концепція, модель, принцип, система, тенденція, умови, функції* тощо. Практична новизна потребує для опису інших термінів, а саме: *прийом, опис, правило, рекомендація, спосіб, засіб, технологія* тощо. Крім того, у формулюванні наукової новизни має бути поданий опис об'єкта цього формулювання (конкретна методика, модель, спосіб чи встановлені автором теоретичне положення, обґрунтування, концепція, закономірність тощо) [36, с. 4].

Найтиповішими при описі новизни результатів дослідження є такі недоліки: автор перераховує досліджені об'єкти чи проблеми, не говорячи при цьому жодного слова про результати (які нові наукові положення та ідеї висунуто, які нові факти відкрито тощо); автор завищує значущість роботи на тлі явно беззмістовних тверджень. Наприклад, дослідження «є першою спеціальною працею з такої-то тематики» (погодьтеся, що «першість» аж ніяк не може бути доказом наукової спроможності), «у роботі застосовано системний (або діяльнісний / діалектичний / компетентнісний / аксіологічний тощо) підхід до розв'язання проблеми» (і жодного слова про те, у чому специфіка їх застосування у дослідженні) [36, с. 4].

Формулюючи наукову новизну, подають коротку анотацію наукових положень магістерської роботи, запропонованих здобувачем ВО. Необхідно показати

відмінність одержаних результатів від відомих раніше, описати ступінь новизни, зокрема:

- *вперше одержано....*,
- *удосконалено....*,
- *дістало подальшого розвитку....*[80].

Кожне наукове положення чітко формулюють, виокремлюючи його основну сутність і зосереджуючи особливу увагу на рівні досягнутої при цьому новизни.

Сформульоване наукове положення повинно читатися і сприйматися однозначно (без нагромадження дрібних і таких, що «затемнюють» його сутність, деталей та уточнень). У жодному разі не можна вдаватися до викладу наукового положення у вигляді анотації, коли просто констатують, що в роботі зроблено те й те, а сутності і новизни із написаного виявити неможливо. Подання здобутих здобувачем ВО результатів у вигляді анотацій є найбільш поширеною помилкою при викладенні загальної характеристики роботи [20, с. 33; 21, с. 96].

Формулюючи наукову новизну, здобувачу ВО слід чітко розмежовувати одержані теоретичні положення і нові *прикладні* результати, що впливають із його теоретичного доробку [20, с. 33; 21, с. 96]..

1.6.8. Практичне значення одержаних результатів

У магістерській роботі необхідно подати відомості про практичне застосування одержаних результатів або рекомендації, як їх застосувати. Відзначаючи практичну цінність здобутих результатів, необхідно надати інформацію про ступінь їх готовності до застосування або масштаби використання [20, с. 34; 21, с. 97].

Зразок

Один із варіантів:

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що розроблено і впроваджено методичний супровід (підбірка методичних матеріалів; завдання для

методичного практикуму; темарій виступів на методичних семінарах для державних службовців, керівників освітніх закладів тощо), удосконалено зміст змістового модулю (назва) навчальної дисципліни (назва) для здобувачів ВО освітнього ступеня (вказати) галузі знань (вказати шифр і назву), спеціальності (вказати шифр і назву) (на прикладі – вказати експериментальну установу).

У разі якщо результати досліджень впроваджено, відомості подаються із зазначенням найменувань організацій, в яких здійснено впровадження. У цьому випадку додатки мають містити скан-копії відповідних документів.

1.6.9. Особистий внесок

Якщо у магістерській роботі використано ідеї або розробки, що належать іншим співавторам (наприклад, науковому керівнику) разом з якими було опубліковано наукові праці (статті, тези наукових конференцій тощо) обов'язково зазначається конкретний особистий внесок здобувача ВО в таку працю [80].

1.6.10. Апробація результатів дослідження

Вказується, на яких науково-практичних конференціях (міжнародних, всеукраїнських, регіональних, університетських тощо), студентських олімпіадах, наукових семінарах, засіданнях кафедри і т.п. оприлюднено результати дослідження [20, с. 35; 21, с. 98].

Зразок

Один із варіантів (потребується конкретизація назв конференцій):

Апробація основних положень, висновків і результатів роботи. Основні положення та результати дослідження доповідалися і мали позитивну оцінку на

засіданнях (протокол № 3 від ... листопада 20_ р.) та звітно-науковій конференції кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Українського державного університету імені Михайла Драгоманова «НАЗВА» (місто, дата і рік проведення), міжнародній (всеукраїнській, студентській, університетській) «НАЗВА» науково-практичній конференції «НАЗВА» (місто, дата і рік проведення).

1.6.11. Публікації

Під час оформлення цієї складової наукового апарату потрібно вказати кількість публікацій здобувача ВО, їх одноосібне авторство / чи співавторство (наприклад з науковим керівником). У випадку співавторства обов'язково потрібно зазначити особистий внесок автора (ідеї, положення тощо) [80].

1.6.12. Структура магістерської роботи

Характеризуючи структуру магістерської роботи, слід назвати кількість розділів роботи, кількість сторінок та найменувань у списку використаних джерел[20, с. 35; 21, с. 99].

Зразок

Один із варіантів:

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг – 96 сторінок, основна частина розміщена на 60 сторінках. Загальна кількість використаних джерел – 116. Робота містить 6 таблиць, 11 рисунків.

1.7. Основна частина

Основна частина магістерської роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів (нумерація – з номера розділу, порядкового номера підрозділу і порядкового номера пункту, відокремлених крапкою), підпунктів (нумерація – з номера розділу, порядкового номера підрозділу, порядкового номера пункту і порядкового номера підпункту, відокремлених крапкою). Розділи, підрозділи, пункти і підпункти нумеруються арабськими цифрами (детальніше – в п.3.2 посібника).

Кожний розділ починають із нової сторінки. Основному тексту кожного розділу може передувати передмова з коротким описом обраного напрямку та обґрунтуванням застосованих методів досліджень.

Наприкінці кожного розділу формують висновки зі стислим викладенням наведених у розділі наукових і практичних результатів, що дає змогу вивільнити загальні висновки від другорядних подробиць [20, с. 36; 21, с. 99; 80].

У розділах основної частини подають:

- огляд літератури з теми і обґрунтування вибору напрямку дослідження;
- виклад загальної методики й основних методів дослідження;
- завдання дослідження освітянської практики і методику цієї частини наукового пошуку;
- відомості про проведене теоретичне дослідження та вивчення практики планування й впровадження освітньої політики;

аналіз і узагальнення результатів досліджень [20, с. 36; 21, с. 100; 80].

В огляді літератури здобувач ВО окреслює основні результати наукових пошуків його попередників із проблеми дослідження. Стисло, критично висвітлюючи раніше виконані дослідження, магістрант повинен назвати невирішені питання і, отже, визначити місце свого

дослідження у розв'язанні проблеми. Бажано закінчити цей розділ коротким резюме стосовно необхідності проведення досліджень в означеній галузі. Загальний обсяг огляду літератури не повинен перевищувати 20 % обсягу основної частини магістерської роботи [20, с. 36; 21, с. 100; 80].

Далі в роботі характеризують методологію дослідження, визначають принципи, закони, закономірності, педагогічні підходи, правила тощо, які забезпечують у процесі пошуку здобуття істинно нового наукового знання. Наводять методи вирішення завдань дослідження, характеризують застосовані методики, критерії та показники, за якими визначається результативність запропонованих автором умов, методик та технологій розв'язання досліджуваної проблеми [20, с. 36-37; 21, с. 100; 80].

У розділах магістерської роботи здобувач ВО викладає результати власних досліджень, висвітлюючи те нове, що він вносить у розроблення проблеми. Він повинен давати оцінку повноти вирішення поставлених завдань, оцінку достовірності одержаних результатів (характеристик, параметрів), їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних праць, обґрунтування потреби додаткових досліджень, негативні результати, які зумовлюють необхідність припинення подальших досліджень [20, с. 37; 21, с. 101; 80].

1.8. Висновки

У першому пункті висновків коротко оцінюють стан розроблення досліджуваної проблеми. Далі у висновках розкривають методи вирішення поставлених у науковому дослідженні завдань [20, с. 37; 21, с. 101; 80].

У підсумку роботи викладають найважливіші науково-теоретичні результати, одержані здобувачем ВО, що повинні містити відповіді на сформульовані магістрантом на початку роботи наукові завдання. Далі наводять висновки та рекомендації щодо практичного використання здобутих

результатів. У висновках необхідно наголосити на якісних і кількісних показниках одержаних результатів, обґрунтувати достовірність результатів, викласти рекомендації щодо їх практичного застосування [20, с. 37; 21, с. 101; 80].

1.9. Список використаних джерел

Список використаних джерел слід розміщувати в один із таких способів: в алфавітному порядку прізвищ авторів або заголовків (найбільш зручний для користування і рекомендований при написанні магістерських робіт), у порядку появи посилань у тексті, у хронологічному порядку [20, с. 38; 21, с. 101; 80].

Бібліографічний опис списку використаних джерел у роботі може оформлятися здобувачем наукового ступеня за його вибором з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» або одним зі стилів, віднесених до рекомендованого переліку стилів оформлення списку наукових публікацій, наведеного Додатку 3 Вимог МОН України (Джерело: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17>)

Рекомендований перелік стилів оформлення списку наукових публікацій

1. MLA (Modern Language Association) style.
2. APA^{-1,2} (American Psychological Association) style.
3. Chicago/Turabianstyle⁻¹.
4. Harvard style⁻¹.
5. ACS (American Chemical Society) style.
6. AIP (American Institute of Physics) style.
7. IEEE (Institute of Electrical and Electronics Engineers) style.
8. Vancouver style⁻¹.
9. OSCOLA.
10. APS (American Physics Society) style⁻¹.

11. Springer MathPhys Style⁻¹ [80].

⁻¹Springer Style

<http://resource-cms.springer.com/springer-cms/rest/v1/content/51958/data/v1/Guidelines+for+Contributions+to+Major+Reference+Works>

⁻² Elsevier Style

<https://www.elsevier.com/journals/learning-and-instruction/0959-4752/guide-for-authors#68000>

Список праць магістранта має також міститися у списку використаних джерел.

1.10. Додатки

У додатки за необхідності доцільно включати допоміжний матеріал, а саме: проміжні математичні доведення, формули та розрахунки; таблиці допоміжних цифрових даних; плани навчально-виховної роботи, сценарії, комплекси вправ тощо; опис дослідницьких програм, інструкції та методики вирішення наукових завдань; допоміжні ілюстрації [20, с. 38; 21, с. 106-107].

У кожному додатку зазначається, які матеріали розроблені власне автором магістерської роботи, а які з них запозичені з наукових джерел та освітянської практики.

2. РЕФЕРАТ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ З ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Призначення реферату – ознайомлення науково-педагогічних та наукових працівників, а також усіх зацікавлених у результатах здійсненого дослідження з основними ідеями, висновками магістерської роботи, внеском здобувача ВО у розроблення та розв’язання наукового завдання, структурою роботи. Реферат має ґрунтовно розкривати зміст магістерського дослідження, в ньому не повинно бути надмірних подробиць, а також інформації, якої немає в роботі [80].

Структурно реферат складається із:

- загальної характеристики роботи;
- основного змісту роботи;
- висновків;
- списку опублікованих праць за темою роботи [80];
- анотацій українською та англійською мовами

Обсяг автореферату не має перевищувати 16 сторінок формату А4, (шрифт 14 кегль, інтервал 1,0). До обсягу автореферату не входять обкладинка автореферату, список опублікованих автором праць, анотації.

Загальна характеристика роботи повинна збігатися із вступом магістерської роботи. Заголовки рубрик доцільно виділяти в окремі рядки, вирізнити їх жирним шрифтом і розмістити в підбір із текстом.

В основному змісті стисло викладається сутність магістерського дослідження за розділами. Він має надати повне і переконливе уявлення про виконану роботу. Основна частина реферату, яка і є власне реферативною, покликана надати стисле уявлення про зміст і побудову роботи. У цій частині реферату важливо показати, як були розв’язані завдання і які отримано результати, продемонструвати хід дослідження, викласти сутність використаних методів (методичних підходів і положень) з висвітленням того

нового, що здобувач вносить у розроблення наукового завдання. Магістрант повинен давати оцінку вірогідності одержаних результатів, їх порівняння з аналогічними результатами вітчизняних і зарубіжних досліджень, обґрунтування потреби додаткових досліджень, негативні результати, які обумовлюють необхідність припинення подальших досліджень. Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

Висновки повинні збігатися із висновками магістерської роботи.

При підготовці анотації вказуються: прізвище та ініціали здобувача; назва роботи; галузь знань і спеціальність (шифр і назва); найменування установи, де відбудеться захист магістерської роботи; місто, рік; зміст анотації [80].

Наприкінці кожної анотації наводяться ключові слова відповідною мовою. Обсяг кожної з анотацій має складати не більше 1200 друкованих знаків.

Формат друку реферату:

- з обох боків сторінки, формат А5.

Розмір берегів реферату:

- верхній, лівий, правий і нижній – 20 мм.

3. ПРАВИЛА ОФОРМЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ З ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ

3.1. Загальні вимоги

Магістерську роботу необхідно оформлювати відповідно до вимог, які ухвалено ЗВО (наукової установи) на підставі рекомендацій органу, до сфери управління якого належить цей заклад (чи установа). Зокрема, одним із орієнтирів щодо визначення таких вимог є Національний стандарт України «Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання ДСТУ 3008:2015» (2016 р.) [38].

Оскільки, статтею 3 Закону України «Про вищу освіту» (2014) [82] визначено, що формування і реалізація державної політики у сфері вищої освіти забезпечуються через реалізацію низки чинників, зокрема й шляхом розвитку *автономії ЗВО та академічної свободи учасників освітнього процесу*, то вимоги до написання й оформлення магістерського дослідження можуть бути доповнено з урахуванням специфіки закладу, особливостей організації освітнього процесу у ньому, науково-методичними підходами до підготовки майбутніх фахівців. Тож, у даному випадку здобувач ВО має неухильно дотримуватися методичних рекомендацій до написання й оформлення магістерської роботи, які мають ухвалу кафедри, вченої ради факультету (вченої ради ЗВО).

Магістерську роботу друкують за допомогою принтера на одному або з обох боків аркуша білого паперу формату А4 (210 x 297 мм) у двох екземплярах. Усі примірники (два) магістерської роботи повинні бути ідентичними [20, с. 47; 21, с. 107]. У разі використання здобувачем ВО копіювальної техніки ідентичність усіх примірників магістерської роботи засвідчується науковим керівником.

Обсяг основного тексту магістерської роботи має становити орієнтовно 2,5-2,75 авторські друковані аркуші. Зазначений вище обсяг роботи передбачає, що друк

здійснюється комп'ютером через 2 інтервали на папері формату А4 з використанням шрифтів текстового редактора Word розміру 14 із міжрядковим інтервалом «1,5».

Текст магістерської роботи необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє – 20 мм, нижнє – 20 мм.

Шрифт друку повинен бути чітким, середньої жирності, щільність тексту магістерської роботи – однаковою. Вписувати в текст роботи окремі іншомовні слова, формули, умовні позначення можна чорнилом, тушшю, пастою тільки чорного кольору, при цьому щільність вписаного тексту повинна бути наближеною до щільності основного тексту.

Текст основної частини магістерської роботи поділяють на розділи, підрозділи, пункти та підпункти.

Заголовки структурних частин роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до набору. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку наприкінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з подвійного абзацного відступу. Наприкінці заголовка, надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка [20, с. 48; 21, с. 108; 80].

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 3 – 4 інтервалам.

Кожну структурну частину магістерської роботи необхідно починати з нової сторінки.

До основного тексту магістерської роботи входять вступ, розділи роботи, висновки. Сторінки, на яких друкується зміст, перелік умовних позначень, а також список використаних джерел, додатки, таблиці та рисунки, які повністю займають площу сторінки, не входять до основного

тексту роботи. Але всі сторінки зазначених елементів роботи підлягають суцільній нумерації [20, с. 48; 21, с. 108].

3.2.Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, рисунків (малюнків), таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака № [20, с. 49; 21, с. 109; 80].

Першою сторінкою магістерської роботи є титульний аркуш, який включають у загальну нумерацію сторінок роботи. На титульному аркуші номер сторінки не ставлять, на наступних сторінках номер проставляють у правому верхньому куті сторінки без крапки наприкінці [20, с. 49; 21, с. 109-110].

Такі структурні частини магістерської роботи, як зміст, перелік умовних позначень, вступ, висновки, список використаних джерел не мають порядкового номера. Звертаємо увагу на те, що всі аркуші, на яких розміщені згадані структурні частини роботи, нумерують звичайним чином. Не нумерують лише їх заголовки, тобто не можна друкувати: «1. ВСТУП» або «Розділ 4. ВИСНОВКИ». Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», після номера крапку не ставлять, потім із нового рядка друкують заголовок розділу [20, с. 49; 21, с. 110].

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Наприкінці номера підрозділу повинна стояти крапка, наприклад: «3.1.» (перший підрозділ третього розділу). Потім у тому ж рядку наводять заголовок підрозділу.

Пункти нумерують у межах кожного підрозділу. Номер пункту складається з порядкових номерів розділу, підрозділу, пункту, між якими ставлять крапку [21, с. 110]. Наприкінці номера повинна стояти крапка, наприклад: «2.2.3.» (третій пункт другого підрозділу другого розділу). Потім у тому ж рядку наводять заголовок пункту [21, с. 110].

Підпункти нумерують у межах кожного пункту за такими ж правилами, як пункти.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці у магістерській роботі необхідно подавати після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках роботи, включають у загальну нумерацію сторінок. Таблиці, малюнки або креслення, розміри яких більше ніж формат А 4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування в тексті або додатках [20, с. 50; 21, с. 110-111].

Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно у межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках [20, с. 50; 21, с. 111].

Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. *Наприклад:* Рис. 2.6 (шостий рисунок другого розділу). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в розділі магістерської роботи подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами [20, с. 50; 21, с. 111].

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) у межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера [20, с. 50; 21, с. 111]. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 3.3» (третя таблиця третього розділу).

Якщо в розділі магістерської роботи лише одна таблиця, її нумерують за загальними правилами.

При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і її номер вказують один раз справа над першою частиною таблиці; над іншими частинами пишуть слова «Продовж. табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовж. табл. 1.3».

Формули в магістерській роботі (якщо їх більше ніж одна) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Нумери формул пишуть біля правого поля аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.2) (друга формула третього розділу) [20, с. 51; 21, с. 111].

Примітки до тексту й таблиць, у яких наводять довідкові і пояснювальні дані, нумерують послідовно у межах однієї сторінки. Якщо приміток на одному аркуші кілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, наприклад:

Примітки:

1. ...
2. ...

Якщо є одна примітка, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку [20, с. 51; 21, с. 112].

3.3. Ілюстрації

Ілюструють магістерську роботу, виходячи із певного загального задуму, за ретельно продуманим тематичним планом, що допомагає уникнути випадкових ілюстрацій, пов'язаних із другорядними деталями тексту, запобігти невиправданним пропускам ілюстрацій до найважливіших тем. Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст – ілюстрації [20, с. 51; 21, с. 112].

Назви ілюстрацій розміщують після їхніх номерів. За необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (підрисунковий підпис) [20, с. 51; 21, с. 112].

Підпис під ілюстрацією зазвичай має чотири основних елементи:

- найменування графічного сюжету, що позначається скороченим словом «Рис.»;
- порядковий номер ілюстрації, який вказується арабськими цифрами без знака номера;

- тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислішою характеристикою зображеного;
- експлікацію (тлумачення, пояснення), що будується так: деталі ілюстрації позначають цифрами, які виносять у підпис, супроводжуючи їх текстом [20, с. 51-52; 21, с. 112].

Основними видами ілюстративного матеріалу у магістерських роботах є: креслення, рисунок, схема, фотографія, діаграма і графік.

Зразок

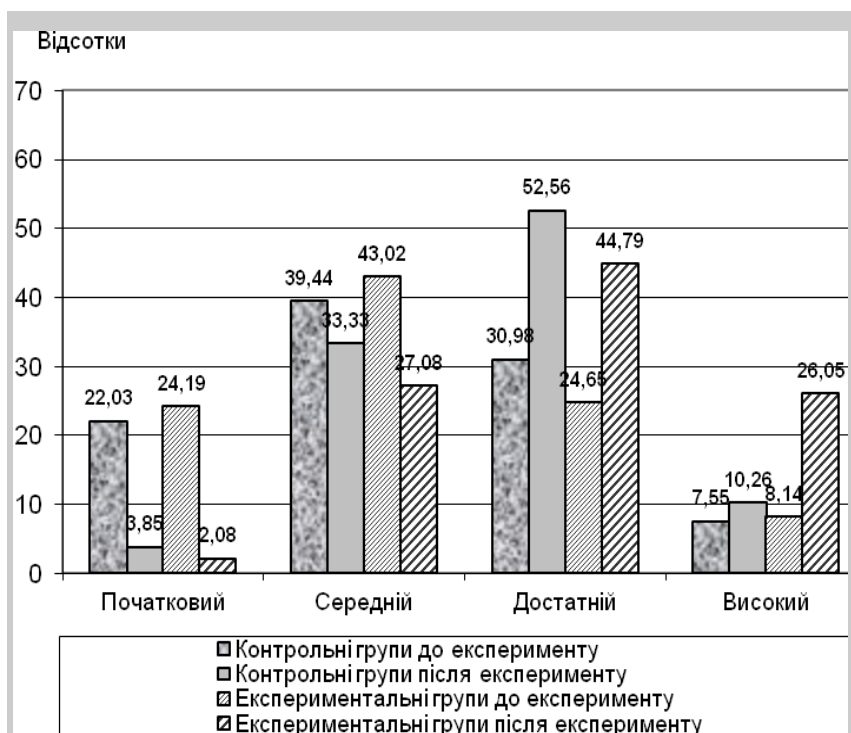

Рис. 3.4. Рівні готовності здобувачів ВО до викладацької діяльності в закладі вищої освіти

Не варто оформлювати посилання на ілюстрації як самостійні фрази, у яких повторюється те, що міститься у

підписі. У тому місці, де викладається тема, пов'язана з ілюстрацією, і де читачеві треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу в круглих дужках «(рис. 1.8)» або зворот на зразок: «...як це видно з рис. 1.8» або «... як це показано на рис. 1.8».

Якість ілюстрацій повинна забезпечувати їх чітке відтворення (електрографічне копіювання, мікрофільмування). Ілюстрації виконують чорнилом, тушшю або пастою чорного кольору на білому непрозорому папері [20, с. 53; 21, с. 113].

У магістерській роботі слід застосовувати лише штрихові ілюстрації й оригінали фотознімків. Фотознімки розміром, меншим за формат А4, наклеюють на стандартні аркуші білого паперу формату А4 [21, с. 113].

3.4. Таблиці

Цифровий матеріал, як правило, має бути оформлений у вигляді таблиць [20, с. 53; 21, с. 114].

Приклад побудови таблиці

Таблиця (номер) – Назва таблиці		

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над таблицею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають із великої літери. Назву таблиці наводять жирним шрифтом [20, с. 53; 21, с. 114].

Заголовок кожної граfi в головці таблиці, якщо можливо, має бути коротким. Заголовки граfi повинні починатися з великих літер, підзаголовки – із маленьких,

якщо вони становлять одне речення із заголовком, та з великих, якщо вони є самостійними. Висота рядків повинна бути не меншою ніж 8 мм. Графу з порядковими номерами рядків у таблицю включати не слід [20, с. 53-54; 21, с. 114].

Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті так, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку магістерської роботи або з поворотом за стрілкою годинника. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку [20, с. 54; 21, с. 114]. При перенесенні таблиці на наступну сторінку назву вміщують тільки над її першою частиною.

Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини і розміщувати одну частину під іншою у межах однієї сторінки. Якщо текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінювати лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами «Те саме», а далі лапками.

Ставити лапки замість цифр, маркувань, знаків, математичних і хімічних символів, які повторюються, не можна. Якщо цифрові або інші дані в якому-небудь рядку таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк [20, с. 55; 21, с. 115].

3.5.Формули

При використанні формул необхідно дотримуватися правил. Найбільші, а також довгі й громіздкі формули, що мають у складі знаки суми, добутку, диференціювання, інтегрування, розміщують на окремих рядках. Це стосується також і всіх нумерованих формул. Для економії місця кілька коротких однотипних формул, відокремлених від тексту, можна подати в одному рядку, а не одну під одною. Невеликі і нескладні формули, що не мають самостійного значення, вписують усередині рядків тексту. Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів треба подавати під

формулою в тій послідовності, у якій вони наведені у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта треба подавати з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки [20, с. 55; 21, с. 115].

Зразок

Аналіз результатів статистичної оцінки даних дав змогу визначити відповідний метод індуктивної статистики – дисперсійний аналіз, або тест F. Як показник розподілу було використано варіансу (дисперсію):

$$F = \frac{\sigma_{\text{між}}^2}{\sigma_{\text{всередині}}^2},$$

де $\sigma_{\text{між}}^2$ – варіанса середніх кожної вибірки відносно загальної середньої;

$\sigma_{\text{всередині}}^2$ – варіанса даних усередині кожної вибірки.

Рівняння і формули треба виділяти з тексту вільними рядками. Вище і нижче кожної формули потрібно залишити не менше ніж один вільний рядок. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його слід перенести після знака рівності (=) або після знаків плюс (+), мінус (–), множення (х). Нумерувати слід лише ті формули, на які є посилання в наступному тексті. Інші нумерувати не рекомендується [20, с. 56; 21, с. 116].

Порядкові номери позначають арабськими цифрами в круглих дужках біля правого поля сторінки без крапок від формули до її номера. Номер, який не вміщується у рядку з формулою, переносять у наступний нижче від формули. Номер формули при її перенесенні вміщують на рівні останнього рядка. Якщо формулу взято в рамку, то номер такої формули записують зовні рамки з правого боку навпроти основного рядка формули. Номер формули-дробу

подають на рівні основної горизонтальної риски формули [20, с. 56; 21, с. 116].

Загальне правило пунктуації в тексті з формулами таке: формула входить у речення як його рівноправний елемент. Тому наприкінці формул і в тексті перед ними розділові знаки ставлять відповідно до правил пунктуації [20, с. 56; 21, с. 116].

Двокрапку перед формулою ставлять лише у випадках, передбачених правилами пунктуації: а) у тексті перед формулою є узагальнююче слово; б) цього вимагає побудова тексту, що передує формулі. Розділовими знаками між формулами, що йдуть одна під одною і не відокремлені текстом, можуть бути кома або крапка з комою безпосередньо за формулою до її номера [20, с. 56; 21, с. 116].

3.6. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

З метою дотримання норм академічної доброчесності під час написання магістерської роботи здобувач ВО повинен обов'язково посилатися на джерела, матеріали або окремі результати, які наводяться в дослідженні чи на ідеях і висновках яких розроблюються проблеми, завдання, питання, вивченню яких присвячена магістерська робота. Такі покликання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, інформують щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли наявний у них матеріал не включений в останнє видання [20, с. 56-57; 21, с. 117].

У разі використання наукових результатів, ідей, публікацій та інших матеріалів інших авторів у тексті магістерської роботи обов'язково повинні бути посилання на

публікації цих авторів. Фрагменти оприлюднених (опублікованих) текстів інших авторів (цитати) можуть включатися до роботи виключно із покликанням на джерело (крім фрагментів, які не несуть самостійного змістовного навантаження) [33]. Виявлення у роботі академічного плагіату є підставою для недопущення здобувача ВО до Підсумкової атестації.

Важливо пам'ятати, що **академічний плагіат** – це оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства.

Прикладами академічного плагіату є:

- відтворення в тексті наукової роботи (повний текст наукової роботи, з коментарями, примітками, бібліографією, переліком джерел та всіма додатками до основного тексту) без змін, з незначними змінами, або в перекладі тексту іншого автора (інших авторів), обсягом від речення і більше, без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту [33];

- відтворення в тексті наукової роботи, повністю або частково, тексту іншого автора (інших авторів) через його перефразування чи довільний переказ без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту [33];

- відтворення в тексті наукової роботи наведених в іншому джерелі цитат з третіх джерел без вказування, за яким саме безпосереднім джерелом наведена цитата [33];

- відтворення в тексті наукової роботи наведеної в іншому джерелі науково-технічної інформації (крім загальновідомої) без вказування на те, з якого джерела взята ця інформація [33].

Головною рекомендацією щодо запобігання академічному плагіату у магістерській роботі є така: *будь-який текстовий фрагмент обсягом від речення і більше, відтворений в тексті наукової роботи без змін, з незначними змінами, або в перекладі з іншого джерела,*

обов'язково має супроводжуватися посиланням на це джерело у списку використаних джерел [33].

Винятки допускаються лише для стандартних текстових кліше, які не мають авторства та/чи є загальноновживаними.

Якщо перефразування чи довільний переказ в тексті наукової роботи тексту іншого автора (інших авторів) займає більше одного абзацу, посилання (бібліографічне та/або текстуальне) на відповідний текст та/або його автора (авторів) має міститися щонайменше один раз у кожному абзаці наукової роботи, крім абзаців, що повністю складаються з формул, а також нумерованих та маркованих списків (в останньому разі допускається подати одне посилання наприкінці списку).

У випадку, коли цитата з певного джерела наводиться за першоджерелом, в тексті наукової роботи має бути наведено посилання на першоджерело. У випадку, коли цитата наводиться не за першоджерелом, в тексті наукової роботи має бути наведено посилання на безпосереднє джерело цитування («цитується за ХХХ») і посилання на відповідний пункт списку використаних джерел [33].

У разі використання у науковій роботі тексту нормативно-правового акту достатньо зазначити його назву, дату ухвалення та, за наявності, дату ухвалення останніх змін до нього або нової редакції, а також посилання на відповідний пункт списку використаних джерел.

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет потребує точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Якщо використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел із великою кількістю сторінок, тоді у посиланні необхідно точно вказати

номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул із джерела, на яке є посилання у магістерській роботі.

Посилання в тексті магістерської роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1 – 7]...».

Зразок

В. П. Андрущенко вважає, що «...система освіти кожної з країн має свої національні особливості» [73, с. 14].

Якщо в тексті магістерської роботи необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у виносках, при цьому номер покликання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань [20, с. 57-58; 21, с. 118].

Покликання на ілюстрації магістерської роботи вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, «рис. 2.6». Посилання на формули в магістерській роботі вказують порядковим номером формули у дужках, наприклад: «... у формулі (3.1)» [20, с. 58; 21, с. 118].

На всі таблиці повинні бути покликання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...у табл.1.4». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.4» [20, с. 58; 21, с. 118].

Для підтвердження власних аргументів покликанням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити *цитати*. Науковий етикет потребує точно відтворювати цитований текст, оскільки найменше скорочення наведеного витягу може спотворити смисл, закладений автором [20, с. 58; 21, с. 118].

Загальні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, у якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вислів «так званий»;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

д) якщо необхідно виявити ставлення автора магістерської роботи до окремих слів або думок із цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

є) коли здобувач ВО, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора магістерської роботи, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки [20, с. 58-59; 21, с. 118-119].

Варіантами таких застережень є: (курсив наш. – *В. К.*), (підкреслено мною. – *В. К.*), (розбивка моя. – *В. К.*).

3.7. Висновки

Висновки формують до кожного визначеного в дослідженні завдання. Вони мають бути стислими, логічно побудованими, інформативними і не носити характер звіту [20, с. 59; 21, с. 1119].

Зразок

Висновки до розділу 1

Теоретичний аналіз тенденцій розвитку суспільних процесів в Україні дав змогу встановити визнання науковою і педагогічною громадськістю ключової ролі освіти у процесах відродження інтелектуального потенціалу народу, піднесення вітчизняної науки й культури до світового рівня, забезпечення народного господарства кваліфікованими працівниками, утвердження принципів гуманізму в різних сферах суспільного життя.

Узагальнення психолого-педагогічних досліджень засвідчило, що проблема сучасної освітньої політики перебуває в наш час на етапі осмислення й уточнення її цільової настанови, що зумовлює необхідність у принципово новій парадигмі її здійснення – демократичній.

....

....

3.8. Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел є елементом бібліографічного апарату, що містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Бібліографічний опис складають за друкованим твором або виписують із каталогів і бібліографічних покажчиків повністю без пропусків будь-яких елементів, скорочення назв тощо (при цьому враховують відповідність бібліографічного опису вимогам чинного стандарту).

Завдяки цьому можна уникнути повторних перевірок, вставок пропущених відомостей.

Джерела можна розміщувати одним із таких способів: в алфавітному порядку прізвищ авторів або заголовків, (найбільш зручний для користування і рекомендований при написанні магістерських робіт), у порядку появи посилань у тексті, у хронологічному порядку.

Відомості про джерела, включені у список, необхідно давати відповідно до вимог міжнародних і державного стандартів з обов'язковою вказівкою назв праць.

3.9. Додатки

Додатки оформлюють як продовження магістерської роботи на наступних її сторінках або у вигляді окремої частини (книги/підбірки), розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті дослідження [20, с. 59; 21, с. 119].

Якщо додатки оформлюють на наступних сторінках магістерської роботи, кожний такий додаток слід починати з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток__» і велика літера, що позначає додаток [20, с. 59; 21, с. 120].

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь, наприклад, додаток А, додаток Б. Один додаток позначається як Додаток А.

При оформленні додатків окремою частиною (книгою/підборкою) на титульному аркуші під назвою магістерської роботи друкують великими літерами слово «ДОДАТКИ».

Текст кожного додатка, якщо необхідно, може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером

ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад, Б. 4 – четвертий розділ додатка Б; А. 3.2 – другий підрозділ третього розділу додатка А.

Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. В. 2.1 – перший рисунок другого розділу додатка В); формула (К. 2) – друга формула додатка А.

4. ПІДГОТОВКА, ПОРЯДОК І ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

4.1. Порядок рекомендації магістерської роботи до захисту

Завершена магістерська робота подається здобувачем ВО науковому керівнику у зброшурованому вигляді не пізніше ніж за три тижні до початку публічних захистів. Науковий керівник здійснює наукову експертизу роботи. Слід зазначити, що науковій експертизі передують технічна перевірка на оригінальність роботи (відсутність академічного плагіату), яку проводять згідно термінів та процедури, визначених у ЗВО.

Відгук наукового керівника пишеться в довільній формі. У ньому керівник зазначає рівень підготовки здобувача ВО, обґрунтування вихідних положень наукового пошуку, здійснення самостійного й завершеного наукового дослідження, уміння працювати з літературою і добирати адекватні меті й завданням роботи методи дослідження об'єкта та предмета; характеризує ступінь опанування здобувачем ВО сучасними методами дослідження й уміння впроваджувати у практику навчання й виховання дітей і молоді теоретично обґрунтовані нові наукові ідеї, а також вказує на сформованість умінь здобувача ВО логічно, аргументовано викладати матеріал та робити висновки [20, с. 61; 21, с. 121-122].

Науковий керівник має чітко висловити свою думку щодо рекомендації магістерської роботи до захисту і визначитися щодо рекомендованої оцінки здійсненого дослідження за критеріями (у системі ЄКТС).

Керівник магістерського дослідження разом із своїм відгуком та резюме подає його завідувачу кафедри для обговорення на засіданні кафедри з метою ухвалення висновку про завершеність та готовність дослідження до захисту [20, с. 61; 21, с. 122]. Прилюдний захист

магістерської роботи здійснюється перед Головою та членами комісії з Підсумкової атестації у визначені ЗВО терміни.

4.2. Порядок рецензування магістерської роботи

На засіданні кафедри після обговорення ступеня готовності та якості виконаної магістерської роботи з метою подальшого незалежного оцінювання дослідження з кола висококваліфікованих науково-педагогічних або наукових працівників призначаються рецензенти. Згідно з рішенням кафедри може бути призначений «внутрішній» та «зовнішній» рецензенти.

Рецензент, який надає «внутрішню» рецензію, призначається від кафедри, за якою закріплено написання магістерських робіт. Рецензент, котрий надає «зовнішню» рецензію, запрошується з інших структурних підрозділів університету або з інших ЗВО та науково-дослідних інститутів України.

Виконана магістерська робота передається для аналізу й оцінки рецензентові. До роботи додається висновок наукового керівника з оцінкою роботи. У тому разі, коли висновок кафедри про якість магістерської роботи є негативним, разом із витягом із засідання кафедри робота передається до Вченої ради факультету для прийняття остаточного рішення щодо подальшого навчання здобувача ВО або його відрахування із ЗВО.

Не пізніше ніж за тиждень до прилюдного захисту здобувач ВО подає повністю готову та оформлену магістерську роботу у двох примірниках на кафедру. До роботи додаються рецензії призначених кафедрою рецензентів (у двох примірниках).

Рекомендації до оформлення рецензії

Обсяг рецензії – 1 – 2 сторінки друкованого тексту. Рецензія має охоплювати аналіз таких позицій дослідження:

- актуальність теми роботи;
- наукова новизна проведеного дослідження;
- наукова й практична цінність роботи;
- пропозиції щодо покращення наукових досліджень здобувача ВО у майбутньому;
- висновки та оцінка роботи за визначеними критеріями (у системі ЄКТС) [20, с. 64; 21, с. 84].

4.3. Критерії оцінювання магістерської роботи

1. Якщо:

- роботу виконано самостійно, зміст повною мірою відповідає темі, визначеній меті та завданням;
- у роботі розв'язано наукові завдання, досягнуто її мету;
- коректно визначено й оформлено науковий апарат дослідження;
- здійснено глибокий і всебічний аналіз інформаційних джерел;
- змістовно підготовлено практичні рекомендації;
- авторські висновки зроблено на високому рівні узагальнення й відповідно до завдань дослідження;
- текст роботи оформлено з дотриманням усіх вимог, без граматичних, орфографічних та пунктуаційних помилок;
- роботу подано на розгляд кафедри вчасно;
- оприлюднено результати теоретичного та експериментального пошуку;
- науковий керівник надав рекомендацію і рецензенти оцінили роботу на «відмінно» (А), або такою є дві оцінки з трьох;
- захист роботи відбувся з оцінкою «відмінно» (А) [20, с. 64-65; 21, с. 125],

ВИСНОВОК:

оцінка за шкалою ЄКТС – А; оцінка за національною шкалою – «Відмінно».

2. Якщо:

- роботу виконано самостійно (підтверджується висновком комісії з академічної етики факультету), зміст відповідає темі, визначеній меті та завданням;
- у роботі розв'язано наукові завдання, досягнуто її мету;
- коректно визначено й оформлено науковий апарат дослідження;
- здійснено всебічний аналіз інформаційних джерел;
- змістовно підготовлено практичні рекомендації;
- авторські висновки зроблено на достатньому рівні узагальнення й відповідно до завдань дослідження;
- текст роботи оформлено з дотриманням усіх вимог і грамотно;
- роботу подано вчасно на розгляд кафедри;
- оприлюднено результати теоретичного та експериментального пошуку;
- науковий керівник надав рекомендацію, і рецензенти оцінили роботу на «добре» (В), або такою є дві оцінки з трьох;
- захист роботи відбувся з оцінкою «добре» (В) [20, с. 65-66; 21, с. 126],

ВИСНОВОК:

оцінка за шкалою ЄКТС – В; оцінка за національною шкалою – «Добре».

3. Якщо:

- роботу виконано самостійно (підтверджується висновком комісії з академічної етики факультету), зміст відповідає темі, визначеній меті та завданням;
- у роботі загалом розв'язано наукові завдання, досягнуто її мету;
- коректно визначено й оформлено науковий апарат дослідження;
- здійснено аналіз інформаційних джерел, проте лише тих, що є в основному обігу літератури з проблеми дослідження;
- змістовно підготовлено практичні рекомендації;
- авторські висновки зроблено відповідно до завдань

- дослідження, проте на неглибокому рівні узагальнення;
- текст роботи оформлено грамотно і з дотриманням усіх вимог;
- роботу подано на розгляд кафедри вчасно;
- науковий керівник надав рекомендацію, і рецензенти оцінили роботу на «добре» (С)), або такою є дві оцінки з трьох;
- захист роботи відбувся з оцінкою «добре» (С) [20, с. 66-67; 21, с. 126-127],

ВИСНОВОК:

оцінка за шкалою ЄКТС – С; оцінка за національною шкалою – «Добре».

4. Якщо:

- роботу виконано самостійно (підтверджується висновком комісії з академічної етики факультету), зміст відповідає темі, визначеній меті та завданням;
- у роботі частково розв'язано наукові завдання, що позначилося на досягненні мети;
- деякі складники наукового апарату дослідження визначено й оформлено некоректно;
- аналіз інформаційних джерел не повною мірою відбиває сучасний стан наукового розроблення досліджуваної проблеми;
- змістовно підготовлено практичні рекомендації;
- авторські висновки зроблено не відповідно до завдань дослідження, на неглибокому рівні узагальнення;
- текст роботи загалом оформлено з дотриманням усіх вимог, проте є граматичні та орфографічні помилки;
- роботу подано на розгляд кафедри невчасно;
- здобувач ВО не оприлюднював результати дослідження;
- науковий керівник надав рекомендацію, і рецензенти оцінили роботу на «задовільно» (D), або такою є дві оцінки з трьох;
- захист роботи відбувся на «задовільно» (D) [20, с. 67-68; 21, с. 127-128],

ВИСНОВОК:

оцінка за шкалою ECTS – D; оцінка за національною шкалою – «Задовільно».

5. Якщо:

- роботу виконано самостійно (підтверджується висновком комісії з академічної етики факультету), але є деякі розбіжності, зміст 2-3 підрозділів не повною мірою відповідає їх назві;
- у роботі не розв'язано більшість наукових завдань, що позначилося на повноті досягнення мети;
- деякі складники наукового апарату дослідження визначено й оформлено некоректно;
- аналіз інформаційних джерел не повною мірою відбиває сучасний стан наукового розроблення досліджуваної проблеми;
- змістовно підготовлено практичні рекомендації;
- авторські висновки зроблено не відповідно до завдань дослідження, на неглибокому рівні узагальнення;
- в оформленні тексти роботи є недоліки, граматичні та орфографічні помилки;
- роботу подано на розгляд кафедри невчасно;
- здобувач ВО не оприлюднював результати дослідження;
- науковий керівник надав рекомендацію, і рецензенти оцінили роботу на «задовільно» (Е), або такою є дві оцінки з трьох;
- захист роботи відбувся на «задовільно» (Е) [20, с. 68-69; 21, с. 128-129],

ВИСНОВОК:

оцінка за шкалою ECTS – E; оцінка за національною шкалою – «Задовільно».

6. Якщо:

- роботу виконано не самостійно (із запозиченням тексту інших авторів, що підтверджується висновком комісії з академічної етики факультету*);

**Прим: цієї позиції достатньо для незадовільної оцінки магістерської*

роботи.

- зміст не розкрито, у роботі не розв'язано наукові завдання, не досягнуто мету;
- складники наукового апарату дослідження визначено й оформлено некоректно;
- аналіз інформаційних джерел не відбиває сучасного стану наукового розроблення досліджуваної проблеми;
- не підготовлено практичні рекомендації;
- авторські висновки зроблено не відповідно до завдань дослідження, на поверхневому рівні узагальнення;
- текст роботи оформлено з порушенням вимог, є численні граматичні та орфографічні помилки;
- роботу подано невчасно на розгляд кафедри;
- здобувач ВО не оприлюднював результати дослідження;
- науковий керівник надав рекомендацію, і рецензенти оцінили роботу на «незадовільно» (FX) або такою є дві оцінки з трьох;
- захист роботи відбувся на «незадовільно» (FX) [20, с. 69-70; 21, с. 129],

ВИСНОВОК:

оцінка за шкалою ЄКТС – FX; оцінка за національною шкалою – «Незадовільно».

7. Якщо:

- роботу не виконано,

ВИСНОВОК:

оцінка за шкалою ЄКТС – F; оцінка за національною шкалою – «Незадовільно з повторним виконанням роботи».

4.4. Порядок допуску до захисту магістерської роботи

Списки здобувачів ВО, допущених до захисту магістерської роботи, затверджуються завідувачем відповідної кафедри. До цього списку додаються:

- магістерська робота з усіма необхідними підписами;

- реферат;
- відгук наукового керівника роботи;
- відгуки рецензентів;
- комплект необхідного для захисту ілюстративного матеріалу;
- висновок щодо оригінальності роботи (відсутності плагіату)
- довідка (акт) про впровадження результатів дослідження, якщо робота містить експеримент.

Для захисту магістерської роботи здобувач ВО готує доповідь (до 10-15 хв.). У доповіді мають бути висвітлені основні питання магістерської роботи, а саме:

- обґрунтування актуальності теми дослідження;
- науковий апарат дослідження (мета, завдання, об'єкт, предмет);
- методи дослідження;
- результати дослідження;
- основні висновки та рекомендації до впровадження результатів дослідження [20, с. 71; 21, с. 130].

У доповіді здобувача ВО повинні міститися також і відповіді на зауваження наукового керівника і рецензентів. Доповідь може супроводжуватися ілюстраціями, графіками, презентаціями тощо.

Загальні висновки та практичні рекомендації магістерської роботи мають бути всебічно обґрунтовані й не повторювати тексту її вступної частини [20, с. 71; 21, с. 131].

4.5. Процедура захисту магістерської роботи

Науковий керівник магістерської роботи має бути присутнім на захисті її здобувачем ВО.

Процедура захисту передбачає послідовну реалізацію таких етапів:

1. Доповідь (повідомлення) здобувача ВО, під час якої він може користуватися заздалегідь підготовленим

ілюстративним матеріалом, супроводжувати виступ презентацією.

2. Відповіді здобувача ВО на запитання членів комісії. Магістранту на вибір пропонується два варіанти організації відповідей на запитання: а) здобувач ВО вислуховує (і записує) всі запитання, а потім відповідає на них, за необхідності об'єднуючи питання і відповіді; б) здобувач ВО послідовно відповідає на кожне запитання. Важливо, щоб відповіді чітко відповідали змісту запитань, були вичерпні і водночас короткі, лапідарні. Цікаво продумана доповідь викликає зазвичай проблемні запитання, спонукає до дискусії. Це дає змогу здобувачу ВО виявити свою компетентність, подолати смислові бар'єри, виявити комунікативні здібності.

3. Виступи рецензентів (варіант: голова комісії зачитує відгуки у разі відсутності рецензентів). За наявності зауважень у відгуках рецензентів здобувач ВО відповідає на них, що дає змогу розширити інформацію про зміст магістерської роботи, її наукову й практичну цінність.

4. Обговорення й оцінювання роботи членами комісії [20, с. 72; 21, с. 131-132].

Завершуючи опис процедури захисту, зазначимо ще один її аспект – дотримання *наукового етикету* під час захисту. Здобувач ВО має врахувати, що у своєму повідомленні, відповідях на запитання, під час дискусії, говорячи про себе, він повинен вживати займенник «ми» в різних формах («ми вважаємо...», «на нашу думку...», «нами виявлено...», «наші висновки...» тощо). Суттєве значення має зовнішній вигляд здобувача ВО (діловий костюм, акуратність зачіски тощо), а також манера триматися перед аудиторією (стриманість, уважність, коректність жестів, мовлення тощо) .

Захист закінчується з дотриманням традиції наукового етикету «формулою вдячності»: здобувач ВО виголошує коротку промову зі словами подяки голові та членам комісії

з Підсумкової атестації здобувачів ВО, науковому керівнику, рецензентам і всім присутнім.

4.6. Порядок збереження захищених магістерських робіт

Після захисту магістерська робота на паперовому та електронному носіях передається в установленому порядку на зберігання на відповідній кафедрі. Термін зберігання магістерських робіт – 5 років.

ПАМ'ЯТКА НАУКОВОМУ КЕРІВНИКУ

Керівництво магістерськими роботами здійснюється, як правило, найбільш кваліфікованими викладачами випускової кафедри.

Після визначення теми магістерської роботи і затвердження її на кафедрі науковий керівник проводить першу настановчу консультацію зі здобувачем ВО. Під час консультації визначаються: загальні вимоги до роботи, порядок її виконання, орієнтовний план, основна література та інші джерела, які підлягають вивченню, зміст та методика спостережень, обсяг, методика та база для виконання експерименту. Після цього здобувач ВО постійно користується консультаціями наукового керівника.

Відповідно до терміну подачі магістерської роботи для захисту і враховуючи період перебування на виробничій (педагогічній) практиці, здобувач ВО подає науковому керівникові на затвердження графік виконання роботи. Графік визначає строки виконання таких етапів роботи:

1. Вибір теми, затвердження її на засіданні кафедри.
2. Проведення настановчої консультації.
3. Затвердження графіка виконання магістерської роботи.
4. Бібліографічний пошук із проблеми магістерського дослідження.
5. Аналіз літератури та інших джерел, визначення напрямів та підходів до розв'язання проблеми.
6. Затвердження плану магістерської роботи.
7. Виконання спостережень та експерименту.
8. Підготовка машинопису першого варіанта роботи.
9. Аналіз змісту першого варіанта роботи науковим керівником.
10. Внесення змін у план та зміст роботи, оформлення роботи.

11. Звіт про виконання магістерського дослідження на засіданні кафедри (допуск до захисту).
12. Рецензування магістерської роботи.
13. Захист магістерської роботи перед комісією з Підсумкової атестації.

Магістерську роботу треба виконувати точно за графіком, надаючи звіт про кожний етап роботи науковому керівникові. Ураховуючи поради наукового керівника й рекомендації цього посібника, здобувач ВО самостійно відшукує додаткову літературу й складає бібліографію за різними джерелами: каталогами книг і журнальних статей, бібліографічними довідниками, списками літератури, поданими в наукових та навчальних публікаціях.

Під час виконання магістерського дослідження, його оформлення, процедур допуску до захисту, рецензування, оцінювання результатів теоретичного й експериментального пошуку науковий керівник є наставником, порадником не лише з наукових питань, але й консультантом із питань дотримання наукової етики на всіх етапах співпраці, у міжособистісному спілкуванні.

КОРОТКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ СЛОВНИК-ДОВІДНИК ДОСЛІДНИКА-ПОЧАТКІВЦЯ

Автономія закладу вищої освіти – самостійність, незалежність і відповідальність закладу вищої освіти у прийнятті рішень стосовно розвитку академічних свобод, організації освітнього процесу, наукових досліджень, внутрішнього управління, економічної та іншої діяльності, самостійного добору і розстановки кадрів у межах, встановлених Законом України «Про вищу освіту» (2014) [82].

Авторська програма – програма, що належить персоналізованому виконавцеві, втілює через мету, завдання та зміни навчання авторське бачення певного предмета чи курсу. А. п. з'явилися в укр. освіті у 90-х рр. ХХ ст. як вияв демократичного оновлення школи, реформування змісту освіти. Застосування А. п. передбачає їх експериментальну апробацію. Найчастіше вони стосуються предметів регіонального й шкільного компонентів [79, с. 14].

Авторська школа – експериментальний навч.-вихов. заклад, у якому реалізується нова пед. система, розроблена конкретним педагогом чи творчим пед. колективом. В Україні відомі А. ш. В. О. Сухомлинського, О. А. Захаренка, М. П. Гузика, М. Чумарної та ін. [37, с. 8-9; 79, с. 14].

Академічна доброчесність – сукупність етичних принципів та визначених Законами України "Про освіту" (2017), «Про вищу освіту» (2014) та іншими законами України правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень [82].

Академічна мобільність – можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти (науковій установі) на території України чи поза її межами [82].

Академічна свобода – самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом [82].

Акредитація освітньої програми – оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет: відповідності стандарту вищої освіти; спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі результатів навчання; досягнення заявлених у програмі результатів навчання [82].

Аксіологія – учення про цінності суспільства, соц. груп та особистості. Розрізняють цінності соціальні, моральні, естетичні та ін. [79, с. 20]

Актуалізація /від лат. *actualis* – справжній, сучасний/ – 1/ перехід певного інстинкту, схильності, здатності з можливого /потенційного/ у справжній /актуальний/ стан. У процесі А. подразнення, стимул, мотив є поштовхом, приводом для виявлення певних уже дозрілих дій, вчинків. У загальній психології говорять про А. уваги, сприймання, пам'яті, уяви, мислення; у соціальній психології – про А. потреб, громадської думки, рольової поведінки особистості;

2/ А. у навчанні – це зв'язок відомого з невідомим, опора на готовність учня засвоювати нову інформацію; відтворення у пам'яті, мовленні раніше засвоєних знань [79, с. 21].

Актуальний розвиток – уже сформовані властивості чи якості особистості, здатні відтворюватися у самостійній діяльності. Це поняття увів у психологію Л. С. Виготський. Він розрізняв у розвитку дитини два рівні: «актуальний» і «найближчий розвиток» – ті властивості психіки, які ще перебувають у стадії становлення, зростання, руху. А. р. дає змогу визначити рівень готовності дитини до певних видів діяльності [79, с. 21].

Алгоритм – 1/ послідовність кроків у виконанні розумових дій під час розв’язування певної задачі; 2/ кінцевий набір правил, що дає змогу суто механічно розв’язати будь-яку конкретну задачу [79, с. 22].

Альтернатива /фр. *alternative* від лат. *alter* один із двох/ – 1/ необхідність дії між двома можливостями, що виключають одна одну; 2/ кожна з можливостей, які виключають одна одну; 3/ метод дослідження в соц. педагогіці і загальній психології; результати його поділяють на два протилежні класи /наявність чи відсутність факту/, опрацьовують на основі статистичних методів і прийомів [79, с. 23].

Аналіз /від грец. *analysis* – розкладання, розчленування/ – метод, наук. пізнання, що передбачає процес мисленого або практичного розчленування, роз’єднання цілого на складові частини; має важливе значення /поряд із синтезом/ для наук. пізнання. Відомі різні види А. залежно від об’єкта розгляду й мети застосування: хімічний, спектральний, математичний, статистичний, структурно-функціональний.

У педагогіці А. застосовують як дидактичний метод, засіб організації навч. діяльності, згідно з яким об’єкт сприймається, розглядається і вивчається на основі виділення його окремих ознак, властивостей, структурних елементів /аналіз задач, речень, художніх творів, рослин, способів діяльності тощо/. Від всебічності і глибини А. залежить рівень розуміння того, що вивчається. А. навч. матеріалу є складовою аналітико-синтетичної діяльності мозку. Аналітична діяльність завершується певним рівнем синтезування [79, с. 24].

Аналогія /від грец. *analogia* – відповідальність, схожість/ – вид умовиводу, що виявляє властивості одного предмета на основі його подібності до іншого. А. – один із загальнонаукових методів /приймів/ дослідження, коли знання, здобуте на якійсь «моделі», переноситься на інший, менш знайомий об’єкт. Висновок за А. ґрунтується не на повній, а на частковій подібності, тому цей метод не є суворим методом доведення.

А. у навчанні – дидактичний і метод. прийом, що дає змогу визначити ступінь подібності між об'єктами навчання: може виступати як евристичний прийом; сприяє перенесенню знань, способів діяльності в нову ситуацію /вислів «діяти за аналогією», «діяти аналогічно» тощо [79, с. 25].

Анкетне опитування – метод збирання первинних даних за допомогою анкет. Анкета є опитувальним листом із заздалегідь складеною системою запитань, кожне з яких логічно пов'язане із центральним завданням дослідження. Проводиться, щоб з'ясувати біографічні дані, думки, ціннісні орієнтації, соц. установки та особистісні риси опитуваного. Використовується в соціології, педагогіці, соц. психології та ін. соціальних науках [79, с. 27].

Аспект /від лат. *aspectus* – вид/ – точка зору, з якої сприймаються або оцінюються те чи ін. явище, предмет, подія [79, с. 34].

Бесіда – 1/ метод навчання у вигляді запитань і відповідей, що застосовує вчитель для активізації розумової діяльності учнів. Важливо, щоб питання Б. були взаємопов'язаними, формулювалися чітко й виразно. Питання ставиться до всіх учнів і лише після цього викликається хтось один для відповіді. Неприпустимі двозначні або навідні запитання. Під час Б. учні привчаються уважно й терпляче вислуховувати своїх товаришів, критично ставитися до їхніх висловлювань, колективно обговорювати й розв'язувати спірні питання. Б. потребує від учителя глибокого знання матеріалу, старанної метод. підготовки і творчості під час її проведення. Б. проводиться у поєднанні з ін. методами навчання. Розрізняють кілька функцій Б.: навч., закріплююча, контрольна-перевірна і систематизуюча. За характером пізнавальної діяльності виділяють два види Б.: репродуктивна та евристична.

Б. використовували в навчанні з давніх-давен. Так, Сократ системою спец. запитань доводив до абсурду неправильні відповіді учнів, наштовхуючи їх на правильний шлях міркування і підводячи до висновків /сократична Б./. У середньовічних школах використовували катехізичну Б., коли заучувалися питання й готові відповіді на них /у католицьких школах дещо видозмінено

використовується й нині/. В укр. педагогіці за використання Б. висловлювалися К. Д. Ушинський, М. І. Демков, Т. Г. Лубенець, Я. Т. Чепіга, В. О. Сухомлинський та ін.;

2/ Б. – метод психол.-пед. дослідження. Використовується з метою з'ясування індивідуальних особливостей особистості /мотиваційна та емоційна сфери, знання, переконання, інтереси, установки, ставлення до довкілля, колективу тощо/. Хід і зміст Б. фіксується /найчастіше за допомогою магнітофона/. Здобути методом Б. результати не піддаються формалізації та статистичній обробці. За ними можна лише в цілому міркувати про вираженість досліджуваної ознаки. Результати Б. мають попередній характер і повинні порівнюватися з результатами ін. досліджень /напр., спостережень/. Успішне використання Б. передбачає:

1/ Наявність продуманого плану.

2/ Уміння дослідника отримувати певні відомості не лише шляхом безпосереднього спостереження, а й посередньо, побічно.

3/ Уміння дослідника уточнювати певні факти у процесі Б.

4/ Наявність у дослідника близького особистісного контакту з піддослідною особою, що встановлюється ще до Б. [79, с. 51-52].

Біографічний метод /від грец. *bios* – життя та *grapho* – пишу/ – засіб дослідження, діагностики, корекції і проектування життєвого шляху особистості. Б. м. ґрунтується на вивченні особистості в контексті історії і перспектив розвитку її індивідуального буття. Він передбачає здобуття інформації за допомогою автобіографічних методик /опитувальники, тести, інтерв'ю, автобіографії/, свідчення очевидців /опитування близьких, спогади сучасників/, вивчення продуктів діяльності /контент-аналіз щоденників та листів/, побудова кривих продуктивності тощо [79, с. 57].

Верифікація /від лат. від лат. *verus* – істинний та *facere* – робити/ – процедура оцінювання педагогічних гіпотез, що полягає у порівнянні їх з фактами, реальним станом справ. Результатом В. може бути підтвердження або спростування гіпотези. Підтвердження гіпотези підвищує ступінь довіри до неї і вірогідність її істинності, а спростування доводить її помилковість у разі обґрунтованості інших складових частин дослідження. В. пов'язана з емпіричним методом педагогічного дослідження. В.

здійснюється за допомогою різноманітних статистичних та ін. методів і критеріїв [79, с. 80].

Взаємодія – філософська категорія, що відображає процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість і породження одним об'єктом іншого. В. є об'єктивною та універсальною формою руху, розвитку, що визначає існування і структурну організацію будь-якої матеріальної системи [79, с. 82].

Вибірка – 1/ сукупність елементів об'єкта пед. дослідження, що має вивчатися;

2/ сукупність способів, прийомів і процедур відбору елементів об'єкта, одиниць спостереження і вивчення у процесі пед. досліджень. Під час розгляду будь-якої схеми побудови В. мають бути враховані принаймні два фактори: 1/ наявність чи відсутність імовірнісного механізму відбору і 2/ наявність чи відсутність об'єктивності при відборі [79, с. 83].

Виховна ситуація – чітко спланована вихователем і окреслена певними кінцевими результатами пед. реальність для набуття особистістю світоглядних переконань і на їх основі – досвіду, поведінкової активності [79, с. 86].

Виховуюча взаємодія – форма соціальної комунікації чи спілкування принаймні двох осіб, коли вони систематично впливають одна на одну, пристосовують дії одна до одної, досягають згоди в розумінні ситуації, змісту дій, а також певного ступеня солідарності між собою. Серед форм В. в. можна виділити прямий контакт між людьми й опосередковані форми, що передбачають низку сполучних ланок і механізмів /мова, різноманітні символи, предмети, цінності тощо/. В. в. може бути ситуативною і стійкою, приватною і публічною, особистісною і речовою, формальною неформальною [79, с. 87].

Виховуюче навчання – 1/ дидактичний принцип, за допомогою якого досягається органічний зв'язок між набуванням учнями знань, умінь, навичок, засвоєнням досвіду творчої діяльності та формуванням емоційно-ціннісного ставлення до

світу, один до одного, до засвоюваного навч. матеріалу; підвищення виховного аспекту навчання, – одне із найважливіших і постійних завдань учителя;

2/ концепція «виховуючого навчання» Й. Ф. Гербарта, яка стала теоретико-методологічним обґрунтуванням «школи учіння» як педагогічного явища; вона повністю ідентифікувала навчання і виховання, стала основою інтелектуалізму у педагогіці; концепція «В. н.» зводить виховання до навчання і, по суті, знижує виховні і розвивальні функції навчання [79, с. 87].

Вища освіта – сукупність систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, здобутих у закладі вищої освіти (науковій установі) у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти [82].

Вища освіта, заснована на дослідженнях (Research-based higher education) – Процес набуття компетентностей за певною спеціальністю (кваліфікацією) на відповідному рівні вищої освіти за допомогою проведення досліджень за підтримки наукових консультантів [68, с. 15].

Галузь знань – основна предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка [82].

Гіпотеза /грец. *hypothesis* – основа, передбачення/ – наукове припущення, передбачення, що висувається для пояснення певних явищ, результативності організаційних форм, методів та засобів навчання і виховання [79, с. 116].

Гуманізм у педагогіці – поширився за епохи Відродження, коли пріоритетними цінностями в суспільстві ставали повага до людини, віра у її сили й можливості, відродження інтересу до культурної спадщини античних народів. Найважливіші пед. ідеї цієї епохи містилися у працях П. Верджеріо /1350 – 1444/, М. Вержо /1406 – 1956/, Е. Пінколоміні /1405 – 1464/, Л. Бруні /1369

– 1444/ – Італія; Х. Л. Вівеса /1492 – 1540/ – Іспанія; Т. Мора /1478 – 1535/, Р. Ашама /1511 – 1568/ – Англія; Ф. Рабле /1494 – 1553 /, М. Монтеня /1533 – 1592/ – Франція; Р. Агріколи /1443 – 1485/, І. Рейхліна /1455 – 1522/ – Німеччина, Еразма Роттердамського /1465/1466 – 1536/ – Нідерланди. Найвидатнішим педагогом-практиком епохи Відродження був Вітторіно да Фельтре /1378 – 1446/ – Італія [79, с. 127].

Гуманісти різко критикували всю середньовічну схоластичну систему освіти й протиставили їй виховання, що розвиває людину розумово і фізично, формує в неї високі моральні якості. Пед. ідеї гуманістів значною мірою вплинули на розвиток теорії виховання. Самі ж школи 15 – 16 ст. здебільшого й далі лишалися типовими середньовічними школами, де схоластика досить повільно звільняла місце для нових віянь [79, с. 128].

Деду́кція /від лат. *deductio* – виведення/ – форма достовірного висновку окремого положення із загальних. Звичайно Д. протиставляється індукції, пов'язана з узагальненням окремого та ймовірного підтвердження гіпотез. Дедуктивний спосіб пізнання широко використовується у процесі шкільного навчання. Д. є осн. форм викладу навч. матеріалу та засвоєння його учнями. Велику роль відіграє Д. в становленні логічного мислення учнів [79, с. 134].

Діагности́ка /від грец. *diagnostikos* – здатний розпізнавати/ – розділ педагогіки і психології, метою якого є постановка педагогічного або психологічного діагнозу; кінцева або проміжна /у консультуванні чи корекції/ обов'язкова діяльність психолога для встановлення психологічного діагнозу; обстеження дитини для визначення рівня розвитку й індивідуальних особливостей її психіки та поведінки, виявлення можливих відхилень у псих., розвитку. Д. обстеження спрямована на опис виявлення суті індивідуально-психологічних особливостей особистості з метою оцінки, прогнозу подальшого розвитку й розробки рекомендацій, що визначають завдання психодіагностичного обстеження. Предмет психол. діагностики – встановлення індивідуально-психологічних розбіжностей як у нормі, так і в патології. Д. проводиться двома основними шляхами:

1/ більш-менш різнопланове короткочасне обстеження з використанням низки психодіагностичних методик /тестів/;

2/ тривале вивчення дитини в умовах навч.-вих. чи лікувального закладу /т. з. клінічний метод/.

Істотне значення для Д. має історія розвитку обстежуваної дитини /анамнез/. Здобуті дані використовуються для визначення шляхів навчання та лікування з метою подальшої психокорекційної роботи чи з метою профорієнтації і профвідбору. Результати Д. певною мірою дають змогу оцінювати ефективність змісту й методів системи навчання та виховання дітей [79, с. 155-156].

Другий (магістерський) рівень вищої освіти (Second (Master's) cycle of higher education) – рівень вищої освіти, що відповідає 7-му кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікацій України і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь, навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності, інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності [68, с. 20].

Дублінські дескриптори (Dublin descriptors) – загальний опис типових очікуваних досягнень та здатностей випускника для кожного циклу (рівня) вищої освіти. Дублінські дескриптори сформульовані у термінах п'яти видів компетентностей: знання і розуміння; застосування знань і розуміння; формування суджень; комунікація; здатність до подальшого навчання, розвитку. Використовуються для опису циклів вищої освіти в Рамці кваліфікацій Європейського простору вищої освіти [68, с. 20].

Експериментальний педагогічний майданчик – затверджений відповідним органом державного управління освітою дошкільний, середній загальноосвітній, інтернатний, професійний, позашкільний, вищий або інший заклад освіти, його підрозділ, на базі якого відпрацьовуються нові соціально значущі педагогічні й наукові ідеї, технології та визначається їх ефективність. Автором соціально-педагогічної ініціативи може

стати будь-яка особа /колектив/ незалежно від місця роботи, освіти, віку й місця проживання. Реалізація ініціативи автора повинна забезпечувати вимоги держави щодо якості освіти, виховання й не завдавати шкоди здоров'ю учасників навчально-виховного процесу. Статус Е. п. м. надається після спеціальної експертизи – визначення відповідності ініціативи меті розвитку освіти, забезпечення оптимальних умов для реалізації ідей, що мають бути закладені в основу експериментальної ініціативи [79, с. 171].

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС) – система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ЄКТС [82].

Задум – задуманий план дії чи діяльності, намір; закладені у творі смисл, ідея [79, с. 193].

Забезпечення якості (Quality assurance) – сукупність процедур, що застосовуються на інституційному (внутрішньому) та національному і міжнародному (зовнішньому) рівнях для якісної реалізації освітніх / навчальних програм і присудження кваліфікацій [68, с. 24].

Заклад вищої освіти – окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей [82].

Здібності – індивідуально-психологічні особливості як суб'єктивна умова успішного виконання визначеного типу діяльності. З. не зводяться до знань, умінь та навичок індивіда, їх проявами є швидкість, глибина, легкість і міцність оволодіння засобами та прийомами діяльності. З. пов'язані із загальною спрямованістю особистості, ступенем сталості та схильності людини до тієї чи іншої діяльності. Вони формуються на основі задатків. Засобами діагностики З. є тести. Вивчення конкретно-психологічних особливостей різних З. дає змогу виділити загальні якості індивіда, що відповідають вимогам багатьох видів діяльності, та спец. якості, що відповідають більш вузькому колу вимог певної діяльності. Рівень і ступінь розвитку З. визначаються поняттями «талант» і «геніальність» [78, с. 207].

Здобувачі вищої освіти – особи, які навчаються у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття відповідного ступеня і кваліфікації [82].

Інваріантність /від лат. *invariants* – незмінюваний/ – незмінність якоїсь величини при зміні фізичних умов або відносно деяких перетворень, напр., перетворення координат і часу при переході від однієї інерційної системи відліку до іншої /релятивіська інваріантність/ [79, с. 221].

Індивідуалізація процесу навчання – організація навч.-вих. процесу, коли при виборі способів, прийомів, темпу навчання враховуються індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їхніх здібностей до навчання. І. п. н. в укр. школі здійснюється в умовах колективної навч. роботи з класом і в рамках завдань та змісту освіти: всі учні повинні оволодіти знаннями, вміннями та навичками у передбачених навч. програмах обсягах. Необхідність її зумовлюється тим, що рівень підготовки і розвитку здібностей до навчання не в усіх школярів однаковий. І. п. н., ґрунтуючись на глибокому знанні вчителем індивідуальних особливостей, духовного світу кожного учня, сприяє розвитку пізнавальних здібностей всіх учнів, враховує їхні нахили й інтереси, різне ставлення до навчання, до окремих навч. предметів. Мета її – забезпечити максимальну продуктивну працю

всіх учнів. І. п. н. має здійснюватися на всіх етапах навчання й головним чином у процесі засвоєння нових знань [79, с. 221].

Індивідуальний стиль діяльності – усталене поєднання особливостей виконання різних видів діяльності однією і тією ж людиною. І. с. д. дає змогу людям з різними індивідуально-типологічними особливостями нервової системи, різною структурою здібностей, темпераменту й характеру досягати однакової ефективності у виконанні тієї чи ін. діяльності різними засобами [79, с. 224].

Індукція /від лат. *inductio* – наведення/ – /філософ./ висновок від фактів до деякої гіпотези /загального твердження/. Розрізняють повну І., коли узагальнення відноситься до фактів, які в кінцевому підсумку можна оглянути, і неповну І., коли узагальнення відноситься до безкінечно або кінцевонеоглядної галузі фактів; /біол./ 1/ взаємодія процесів збудження і гальмування; гальмування в групі нейронів викликає збудження /позитивна І./, яка індукує /викликає/ гальмування /негативна І./, 2/ вплив шляхом контакту одних частин зародка – індукторів – на інші його частини, визначає напрям їх розвитку; /педагог./ один із методів пізнання; умовивід, у результаті якого одержується загальний висновок, що є якимось знанням про всі предмети класу, на основі знання про окремі предмети того чи іншого класу. Пізнання навколишнього світу людина починає з вивчення поодиноких речей, явищ, фактів. Від окремих випадків вона приходять до загального правила, від фактів – до узагальнення [79, с. 225].

Інновація – спочатку цей термін використовувався в лінгвістиці і позначав новоутворення у мові /переважно в галузі морфології/, що виникло в певній мові на пізнішому етапі її розвитку. Нині використання цього слова–поняття значно поширилося, особливо в галузі освіти і педагогіки. До І. відносять різні нововведення в діяльності навчально-виховних закладів, у здійсненні навчально-виховного процесу [79, с. 225].

Інтеграція /від лат. *integratio* – відновлення, поповнення, від *integer* – цілий/ – 1/ поняття, що означає стан зв'язаності

окремих диференційованих частин і функцій системи, організму в ціле, а також процес, що веде до такого стану;

2/ процес зближення і зв'язку наук, що відбувається водночас із процесами їх диференціації [79, с. 229].

Інтеграція змісту освіти – процес виявлення однотипних сутностей /закономірностей/ в елементах змісту навчання та встановлення їх системної цілісності. Інтеграція самостійних предметів чи окремих елементів змісту освіти в єдину цілісну систему відбувається на основі закономірних зв'язків між ними.

У процесі І. з. о. використовуються такі форми організації та викладу наук, знання: метафоризація, мережа теорій, картин світу тощо [79, с. 229].

Інтелектуальна діяльність – самоактуалізація, самоствердження особистості шляхом виконання різноманітних операцій логічного мислення: розв'язання завдань за допомогою абстракцій, використання раніше набутого досвіду для розв'язання нових завдань, пристосування до нових ситуацій [79, с. 230].

Інтелектуальний потенціал – особистісні досягнення в розвитку логічного мислення, що характеризуються неповторністю, унікальністю творчого обдарування і творчої дії людини [79, с. 230].

Інтелектуальний розвиток – постійне самовдосконалення людиною логічного мислення в сенсі його кількісної і якісної визначеності [79, с. 230].

Інформатизація освіти – комплекс соціально-педагогічних перетворень, що пов'язані з насиченням освітніх систем інформаційною продукцією, засобами та технологією; впровадження в установи системи освіти інформаційних засобів, що базуються на мікропроцесорній техніці, а також інформаційної продукції та педагогічних технологій, що базуються на цих засобах. Серед електронних засобів інформації особливу роль відіграють ЕОМ /комп'ютери/ та аудіовізуальні електронні засоби /телебачення, відео тощо/. Термін «нові інформаційні технології»

зв'язується з використанням ЕОМ у поєднанні з різноманітними «периферійними» приладами /дисплей, принтер, прилади для перетворення даних із графічної та звукової форм подачі інформації в числову і навпаки тощо/. Нові інформаційні технології не витісняють традиційних – кількість «паперової» і «плівкової» інформації і далі зростає, а тому процес інформатизації не зводиться лише до упровадження нових інформац. технологій. Поступово формується багаторівнева система подачі інформації на різних носіях і в різних звукових системах, у якій тісно взаємодіють традиційні і нові інформац. технології. Теоретичною основою інформатизації є інформатика – система знань, що належать до виробництва, переробки, збереження, пошуку та поширення інформації в найрізноманітніших її аспектах у природі, суспільстві, техносфері [79, с. 234].

Кваліфікація – офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту [82].

Комплексний підхід /від лат. *complexus* – поєднання, зв'язок/ – пов'язаний із всебічним дослідженням певного питання. Наприклад, у педагогіці будь-яке питання з дидактики, теорії виховання чи школознавства у процесі дослідження треба розглядати з різних позицій і точок зору, враховувати показники різних галузей знань і наук /педагогіка, психологія, фізіологія, ергономіка, філософія тощо/ [79, с. 258].

Компетентність – динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти [82].

Комп'ютерна творчість – цим терміном може визначатися як розв'язання людиною творчих завдань за допомогою

комп'ютера, так і реалізація творчих проектів у галузі комп'ютерних наук /програмування, системна інтеграція тощо/. І в першому, і в другому випадку комп'ютер використовується як допоміжний засіб, здатний узяти на себе частку роботи людини-творця, відтворити модель результату її творчості /просторову, динамічну, звукову тощо/ або виконати моделювання наслідків її творчої діяльності [79, с. 259].

Комунікація /лат. *communicato* від *communico* – роблю спільним, зв'язую, спілкуюся/ – а / шлях повідомлення, зв'язок одного місця з іншим; б/ спілкування, передавання інформації від людини до людини – специфічна форма взаємодії людей у процесі пізнавально-трудової діяльності за допомогою мови чи інших знакових систем [79, с. 259].

Контекст /від лат. *contextus* – поєднання, зв'язок/ – відносно закінчений уривок писемної чи усної мови /тексту/, у межах якого найбільш точно виявляється значення окремих слів, виразів тощо, які входять до нього [79, с. 262].

Лонгітюдне дослідження – тривале дослідження одних і тих же дітей упродовж декількох років. При цьому використовуються як спостереження, так і експериментальні та тестові методики. Л. д. дає змогу виявити індивідуальні особливості розвитку. Особливо часто Л. д. використовується при вивченні розвитку близнюків. Початковою формою таких досліджень були різні щоденники спостережень за розвитком дітей в умовах сімейного виховання [79, с. 292].

Кредит Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (далі – кредит ЄКТС) – одиниця вимірювання обсягу навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Обсяг одного кредиту ЄКТС становить 30 годин. Навантаження одного навчального року за денною формою навчання становить, як правило, 60 кредитів ЄКТС [82].

Методи дослідження у педагогіці – прийоми, процедури й операції емпіричного і теоретичного пізнання та вивчення явищ

дійсності. Система М. д. визначається висхідною концепцією дослідника, його уявленнями про сутність і структуру того, що вивчається, загальною методологічною орієнтацією, розумінням цілей і завдань конкретного дослідження. М. д. у педагогіці поділяються на загальнонаукові, власне педагогічні та методи інших наук; констатувальні і перетворювальні; емпіричні і теоретичні; якісні і кількісні; окремі і загальні; змістові і формальні; методи збору емпіричних даних, перевірки і доведення гіпотез і теорій; методи опису, пояснення і прогнозу; спец, методи, що використовуються в окремих педагогічних науках; методи обробки результатів дослідження. Серед М. д. розрізняють: анкетування, бесіду, вивчення літератури, документів і результатів педагогічної діяльності, вивчення та узагальнення педагогічного досвіду, науково-педагогічні експедиції, експерименти тощо [79, с. 314].

Методологія – вчення про структуру, логічну організацію, методи і засоби діяльності; М. науки – вчення про принципи побудови, форми і способи наукового пізнання. Розрізняють:

1/ часткову М. – сукупність методів у кожній конкретній науці;

2/ загальну М. – сукупність більш загальних методів;

3/ філософську М. – система діалектичних методів і принципів, що є найзагальнішими і діють на всьому полі наук, пізнання [79, с. 316].

Моделювання – дослідження певних явищ, процесів або систем об'єктів шляхом побудови і вивчення їх моделей; використання моделей для визначення або уточнення характеристик і раціоналізації способів побудови заново конструйованих об'єктів. М. – одна з основних категорій теорії пізнання: на ідеї М., по суті, ґрунтується будь-який метод наукового дослідження – як теоретичний /при якому використовуються різноманітні знакові, абстрактні моделі/, так і експериментальний /що використовує предметні моделі/ [79, с. 323].

Мобільність (Mobility) – один із ключових принципів формування європейських просторів вищої освіти і досліджень,

що передбачає різноманітні можливості для вільного переміщення здобувачів ВО, викладачів, дослідників, адміністраторів у цих просторах з метою академічного і загальнокультурного взаємозбагачення, слугує забезпеченню цілісності зазначених європейських просторів. Важливу роль у забезпеченні мобільності відіграють основні інструменти Болонського процесу – Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, Додаток до диплома, а також європейська і національні системи забезпечення якості вищої освіти [68, с. 35]

Мотивація – спонуки активності організму і його цілеспрямованості. У широкому розумінні М. використовується в усіх сферах психології, що досліджують причини і механізми поведінки людей. За виявом і функціями поділяються на три відносно самостійних класи. За причинами активності організму аналізуються вияви інстинктів і потреб; за спрямованістю активності – вияви мотивів як причин вибору спрямованості поведінки; за регуляцією динаміки поведінки – вияви емоцій, почуттів і установок у поведінці суб'єкта [79, с. 327].

Навчання впродовж життя (Lifelong learning, LLL) – процес навчання за будь-якими формами (формальне, неформальне, інформальне, випадкове / спонтанне, побічне), рівнями (підрівнями, циклами) та періодами (тривалістю) впродовж усього життя [68, с. 38].

Наукова організація праці – процес удосконалення організації праці на основі досягнень науки і передового досвіду. Початок науковій розробці і застосуванню методів організації праці та виробництва поклав американський інженер Ф. У. Тейлор. Основними напрямками НОП є:

1/ удосконалення форм розподілу і кооперації праці на підприємствах;

2/ поліпшення організації та обслуговування робочих місць;

3/ раціоналізація прийомів і методів праці;

4/ удосконалення нормування праці;

5/ підготовка і підвищення кваліфікації робітничих кадрів;

6/ поліпшення умов праці;

7/ раціоналізація режимів праці і відпочинку;

8/ зміцнення дисципліни праці та підвищення творчої активності тих, хто працює [79, с. 337].

Освіта (Education) – за концепцією Міжнародної стандартної класифікації освіти 2011, 2013 рр. (ЮНЕСКО, ООН) процеси, якими суспільство цілеспрямовано передає накопичені інформацію, знання, розуміння, погляди, цінності, уміння, компетентності та вчинки від покоління до покоління. Вони включають комунікацію з метою навчання / навченості. Комунікація передбачає передавання інформації повідомлень, ідей, знань, принципів тощо [68, с. 40].

Освітні інновації – новостворені чи вдосконалені технології навчання, виховання та управління, що істотно змінюють структуру і якість осв. процесу; продукти інноваційної діяльності [79, с. 351].

Освітній процес (Educational process / Education activities) – інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у вищому навчальному закладі / закладі вищої освіти (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу, засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості [68, с. 42].

Освітня діяльність – діяльність закладів вищої освіти, що провадиться з метою забезпечення здобуття вищої, післядипломної освіти і задоволення інших освітніх потреб здобувачів вищої освіти та інших осіб [82].

Освітня політика (Educational Politics) – міждисциплінарна галузь знань на стику філософії освіти, політичної науки, порівняльної педагогіки, яка досліджує розвиток освітніх систем на різних рівнях (світовому, національному, регіональному тощо), обумовленість державної політики у сфері освіти через розкриття взаємовідносин різних владних інституцій, освітніх структур, громадських об'єднань,

соціальних груп, індивідів для реалізації своїх інтересів і потреб в одній із найважливіших складовій суспільного життя – освіті [73, с. 141-142].

Освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма – система освітніх компонентів на відповідному рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти [82].

Особа з особливими освітніми потребами – особа з інвалідністю, яка потребує додаткової підтримки для забезпечення здобуття вищої освіти [82].

Педагогічна діагностика – сукупність прийомів контролю і оцінки, спрямованих на вирішення завдань оптимізації навчального процесу, диференціації учнів, а також удосконалення навч. програм і методів пед. впливу. П. д. – невід’ємний компонент пед. діяльності, оскільки реалізація процесів навчання і виховання неодмінно потребує оцінки, аналізу й обліку результатів цих процесів. Засвоєння учнями навчального матеріалу прямо залежить від рівня їх пізнавального й особистісного розвитку, визначається рівнем сформованості розумової діяльності учнів, ступенем засвоєння ними раніше даних знань, умінь і навиків. Відсутність обліку цих факторів обумовлює утруднення у процесі засвоєння нової інформації, нових прийомів пізнавальної діяльності, їх узгодження з тими, що засвоювалися раніше.

Методи П. д. емпірично склалися в ході пед. практики й упродовж тривалого часу мали суб’єктивний і несистематизований характер. Головним методом П. д. є тести і контрольні завдання, що використовуються переважно для оцінки рівня оволодіння учнями навчальним матеріалом. Центральне місце тут належить тестам успішності /тестам досягнень/, що спеціально створені саме для оцінки засвоєних знань.

Допоміжним методом П. д. слугують психологічні тести, перш за все тести інтелекту та спеціальних здібностей. Їх використання дає змогу оцінити динаміку розумового розвитку учнів у навчальному процесі [79, с. 357-358].

Пілотажне дослідження – /від фр. *pilotage* – визначення курсу, слугування провідником, супроводження/ – має на меті попереднє визначення актуальних проблем чи питань у певній наук. галузі. Воно є своєрідною наук. розвідкою, що дає змогу правильно визначати напрям, зміст і методику експерименту [79, с. 366].

Природний експеримент – психол. експеримент, що організовується та проводиться у звичайних життєвих умовах; при цьому експериментатор практично не втручається в хід подій, фіксуючи їх у тому вигляді, як вони розгортаються самі по собі. Дає змогу вивчати психіч. процеси та властивості особистості в природних умовах навч., ігрової або труд. діяльності, поєднуючи позитивні риси методу спостереження /природність/ та лабораторного експерименту /цілеспрямований вплив на досліджуваного/. Метод П. є. запропонував у 1910 р. відомий психолог О. Ф. Лазурський [79, с. 377].

Результати (Outcomes) – очікувані чи досягнуті результати освітньої / навчальної програми, іншої інституційної діяльності, що підтверджуються певним переліком індикаторів. Реальні досягнуті результати відмінні від цілей, які являють собою очікувані (заплановані, бажані) результати [68, с. 52].

Результати навчання – знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів [82].

Результати навчання (Learning outcomes) – сукупність знань, умінь, навичок, інших компетентностей, набутих особою у процесі навчання за певною освітньо-професійною, освітньо-науковою програмою, які можна ідентифікувати, кількісно

оцінити та виміряти. Результати навчання в сукупності із критеріями їх оцінювання визначають мінімальні вимоги до присвоєння кредитів, у той час, як виставлення оцінок ґрунтується на співставленні реальних навчальних досягнень здобувач ВОа із мінімальними вимогами. Реальні результати навчання відрізняються від навчальних цілей (очікуваних результатів) тим, що стосуються навчальних досягнень здобувач ВОа, тоді як цілі навчання є намірами викладача (запланованими результатами). Термін «результати навчання» є одним з основних термінів Болонського процесу і важливий для розуміння та порівняння розмаїття академічних ступенів (кваліфікацій) в Європі, зміни освітньої парадигми з процесної на результатну. Останнє означає перехід від підходу в побудові освітніх програм і викладанні, орієнтованого на викладача, до здобувач ВОа оцінюваного підходу [68, с. 52].

Спеціалізація – складова спеціальності, що визначається закладом вищої освіти та передбачає профільну спеціалізовану освітню програму підготовки здобувачів вищої та післядипломної освіти [82].

Стандарти (Standards) – положення (норми), що визначають певний рівень вимог до змісту, якості та умов її оцінювання. Стосовно закладів вищої освіти / вищих навчальних закладів стандарти містять визначення того, що має бути досягнуто цими закладами для акредитації чи сертифікації їх або їхніх освітніх / навчальних програм. Щодо освітніх / навчальних програм, то стандарти включають опис результатів навчання, необхідних для присудження кваліфікації [68, с. 60].

Стандарт вищої освіти (Higher Education Standard) – сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів / закладів вищої освіти і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності. Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності вищих навчальних закладів /

закладів вищої освіти (наукових установ). Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми: Національний освітній глосарій: вища освіта 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; 2) перелік компетентностей випускника; 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання; 4) форми атестації здобувачів вищої освіти; 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; 6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності) [68, с. 58-59].

Стратегія у вищій освіті (Strategy in higher education) – визначення довгострокових цілей розвитку вищої освіти та обставин, з урахуванням яких плануються, ресурсно забезпечуються і реалізуються відповідні заходи. У рамках Болонського процесу у 2007 р. прийнята стратегія «Європейський простір вищої освіти в глобальному оточенні», у якій поміж пріоритетів на майбутнє є цілісне функціонування цього простору [68, с. 61].

Тезаурус /від грец. *thesaurus* – скарб/ – ідеографічний словник, де показано семантичні відношення /родово-видові, синонімічні тощо/ між лексичними одиницями. Включає також алфавітний перелік усіх лексичних одиниць із поданням розділів словника, куди вони входять. Т. – це також словник, де найповніше подано слова мови з прикладами їх уживання в тексті [79, с. 442-443].

Теорія /від грец. *theoria* – розгляд, дослідження/ – система основних ідей у тій чи іншій галузі знань; форма наукового знання, що дає цілісне уявлення про закономірності та суттєві зв'язки дійсності. Критерій істинності й основа розвитку Т. – практика [79, с. 443].

Тест /англ. *test* – проба, випробування, дослідження/ – 1 /у психології та педагогіці стандартизовані завдання, за результатами виконання яких роблять висновки про фізіологічні та особистісні характеристики, а також знання, уміння та навички піддослідного; 2/ у фізіології та медицині пробні впливи на

організм із метою вивчення різних фізіологічних процесів у ньому, а також для визначення функціонального стану окремих органів, тканин та організму загалом; 3/ в обчислювальній техніці контрольна задача для перевірки правильності роботи ЕОМ; 4/ у розпізнаванні образів численні функціонально взаємозв'язані ознаки, що характеризують образ /клас/ [79, с. 444].

Технічні засоби навчання /ТЗН/ – обладнання, апаратура, що застосовуються в навчально-виховній роботі з метою підвищення її ефективності. ТЗН поділяють на технічні засоби зберігання й подачі навчальної інформації та засоби контролю знань [79, с. 444].

Технологія навчання – за визначенням ЮНЕСКО, системний підхід (метод) створення, застосування й визначення процесу навчання з урахуванням об'єктивних і суб'єктивних факторів [79, с. 444-445].

Узагальнення – логічний процес переходу від одиничного до загального. У. буває синкретичне (на основі окремої випадкової ознаки), комплексне /при якому група об'єктів із різними ознаками об'єднується в єдине ціле/, системне /об'єкти зі спільними якостями включаються у певну систему/ [79, с. 453].

Умовивід – одна з основних форм теоретичного мислення (поряд із поняттями й судженнями), спосіб логічного зв'язку висловлювань. У. є необхідним засобом пізнання, коли для встановлення істини треба одержати висновок, здійснити доведення, систематизувати наявні знання, перевірити гіпотетичні положення тощо [79, с. 454].

Факторний аналіз – математично-статистичний метод обробки кореляційних матриць. Використовується головно для визначення ступеня змістової спорідненості окремих психологічних тестів, динамічних змін [79, с. 459].

Фальсифікація /від лат. *falsificatio* – підробка/ – умисне викривлення або неправильне тлумачення фактів, явищ дійсності з корисливих міркувань. Фальсифікації можуть піддаватися речі,

продукти, наукові або літературні твори, культурні цінності [79, с. 459].

Фрустрація /від лат. *frustratio* – омана, марне сподівання, невдача/ – психічний стан зростаючого емоційно-вольового напруження, що виникає в ситуаціях, які перешкоджають досягненню мети чи задоволенню потреб і бажань, загрожують людині або її престижу, людській гідності [79, с. 472].

Фуркація – побудова навчальних планів за циклами /потокми/ та профілями /гуманітарний, технічний, природничий тощо/ з переважанням одного циклу навчальних предметів із метою диференціації та профільності навчання. Ф. застосовують із метою поглибленого вивчення профілюючих предметів [79, с. 473].

Ф'ючерний метод навчання /випереджально-проектний/ – самостійне опрацювання навчальної проблеми проекту, яка значно випереджає вивчення програмового матеріалу.

Ценз освітній – юридична норма, що встановлює залежність громадських прав членів суспільства від рівня їхньої освіти. В Україні немає Ц.о. Місце людини в суспільстві визначається її особистими якостями [79, с. 481].

ЮНЕСКО – міжурядова організація, спеціалізована установа ООН – Організації Об'єднаних Націй – із питань освіти, науки і культури [79, с. 510].

ЮНІСЕФ – дитячий фонд ООН, спрямований на надання допомоги і підтримки дітям; діяльність організації спрямована тільки на проблеми, пов'язані з дітьми [79, с. 511].

Я-концепція – відносно стійка, більш чи менш усвідомлена, неповторна система уявлень індивіда про самого себе, на основі чого він взаємодіє з іншими людьми та ставиться до себе. Складові Я – концепції: 1/ реальне Я-уявлення про себе в певний час; 2/ ідеальне Я – те, яким суб'єкт, на його думку, повинен би стати, орієнтуючись на моральні норми; 3/ динамічне Я – те, яким

суб'єкт має бути. Становлення Я-концепції зумовлене соціально-культурним контекстом і виникає в умовах взаємодії між людьми, у процесі якої суб'єкт «дивиться як у дзеркало в іншу людину» і уточнює, коригує образи свого Я [79, с. 512].

Якість вищої освіти – відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом вищої освіти та/або договором про надання освітніх послуг [82].

Якість освітньої діяльності – рівень організації освітнього процесу у закладі вищої освіти, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань [82].

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ ДЛЯ ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1. Андрущенко В. Вища освіта в пост-Болонському просторі: спроба прогностичного аналізу. *Філософія освіти*. 2005. № 3. С. 6–20.
2. Андрущенко В.П. Глобальна освітня політика: проблеми формування. *Освітня політика: філософія, методологія, практика* : міжнар. наук.-практ. конф., 23 – 24 жовтня 2013 р. : зб. матеріалів. К.: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 9 – 21.
3. Андрущенко В.П., Савельєв В.Л. Освітня політика (огляд порядку денного) К.: «МП Леся». 2010. 368 с.
4. Андрущенко В.П. Філософія неформальної освіти: проблеми та перспективи розвитку. *Вища освіта України*. 2013. № 4. С. 5-9.
5. Андрущенко В.П. Проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи ХХІ століття. *Європейські педагогічні студії*. 2012. Вип. 1–2. С. 28–39.
6. Андрущенко В.П. Освіта як ключовий чинник сучасних цивілізаційних процесів. *Освітня політика: філософія, теорія, практика* [монографія]. За ред. В. П.Андрущенка; Авт. кол. : В. П.Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб, В.Л. Савельєв та ін. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С.13–33.
7. Андрущенко В.П. Проблеми формування глобальної освітньої політики: огляд порядку денного. *Освітня політика: філософія, теорія, практика* [монографія]. За ред. В. П.Андрущенка; Авт. кол. : В. П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб, В.Л. Савельєв та ін. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 33–55.
8. Андрущенко В.П. Савельєв В.Л. Закономірності планування і впровадження державної освітньої політики в трансформаційному суспільстві. *Освітня політика: філософія, теорія, практика* [монографія]. За ред. В. П.Андрущенка; Авт. кол. : В. П. Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб, В.Л. Савельєв та ін. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 55–74.
9. Біла книга національної системи освіти України. Академія педагогічних наук України; за ред. В.Г. Кременя. К., 2009. 186 с.
10. Бергенське комюніке «Загальноєвропейський простір освіти – досягнення мети». Комюніке Конференції Європейських міністрів освіти, Берген, 19-20 травня 2005.
11. Бобрицька В.І. Аксіологічний дискурс ідеї педагогічної освіти в контексті сучасних запитів об'єднаної Європи ХХІ століття. *Освітня політика: філософія, методологія, практика* : міжнар. наук.-практ. конф., 23 – 24 жовтня 2013 р.: зб. матеріалів. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 156–160.

12. Бобрицька В.І. Професійна підготовка магістрів у галузі освіти в Україні: сучасні виклики, проблеми, знахідки. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр.* Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту "НАУ-друк". 2017. Вип. 1(10). С. 20–23.
13. Бобрицька В.І. Освітні реформи України у вимірі педагогічної рефлексії. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта : Scientific journal / Poltava V. G. Korolenko Nat. Ped. University. Poltava, 2022. Iss. 12. С. 18-23. DOI: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2022.12.278989>*
14. Бобрицька В.І. Освітня політика у громадянському вихованні педагогічної еліти. *Методологія неперервної освіти та наукового дослідження : монографія; за ред. Н.М. Рідей, Е.В. Лузік.* Київ: ТОВ ЦП «Компринт», 2020. С. 387-424.
15. Бобрицька В.І. Аксіологічний дискурс освітньої політики в контексті сучасних суспільних викликів. *Освітня політика: філософія, теорія, практика* [монографія]. За ред. В.П. Андрущенко; Авт. кол.: В.П.Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С.143–168.
16. Бобрицька В.І. Освітня політика України у сфері інформатизації освіти *Освітня політика: філософія, теорія, практика* [монографія]. За ред. В.П. Андрущенко; Авт. кол.: В.П.Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 272–316.
17. Бобрицька В.І. Державна кадрова політика України у підготовці наукових, науково-педагогічних та педагогічних працівників для системи освіти. *Освітня політика: філософія, теорія, практика* [монографія]. За ред. В.П. Андрущенко; Авт. кол.: В.П.Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 385–398.
18. Бобрицька В.І. Пріоритети державної кадрової політики України з підготовки фахівців відповідно до потреб ланок національної системи освіти. *Освітня політика: філософія, теорія, практика* [монографія]. За ред. В.П. Андрущенко; Авт. кол.: В.П.Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 398–454.
19. Бобрицька В.І. Освітня політика Швейцарії у сфері інформатизації освіти: уроки для України. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 17. Теорія та практика навчання і виховання.* 2014. № 25. С.10–17.
20. Бобрицька В.І., Волинець К.І., Кудикіна Н.В. Методичні рекомендації до написання і оформлення магістерської роботи. К.:РВЦ Київ. ун-т ім. Б. Грінченка «Університет», 2010. 104 с.

21. Бобрицька В. І. Магістерська робота з педагогіки вищої школи : навч. посіб. [для здобувачів ВО напряму підготовки 1801 Специфічні категорії спеціальності 8.18010021 Педагогіка вищої школи]. Полтава : ТОВ «Скайтек», 2011. 180 с.
22. Бобрицька В. І., *Методичні рекомендації до написання і оформлення магістерської роботи з освітньої політики: освітньо-професійна програма «Освітня політика»* [для студ. другого (магістерського) рівня ВО ЗВО], 3-тє вид, доповн. і переробл. Київ, Україна: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2023. 92 с.
23. Бобрицька В. І., *Методичні рекомендації до написання і оформлення курсової роботи з освітньої політики: освітньо-професійна програма «Освітня політика»* [для студ. другого (магістерського) рівня ВО ЗВО], 3-тє вид, доповн. і переробл. Київ, Україна: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2023. 88 с.
24. Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна-Болонья-Саламанка-Прага-Берлін) [упоряд. М.Ф.Степко, Я.Я.Болюбаш, В.Д.Шинкарук та ін.]. Тернопіль: Вид-во «Економічна думка» ТАНГ, 2003р. 60 с.
25. Биков В.Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. К.: Атіка, 2008. 684 с.
26. Бойко А. І. Проблеми розвитку системи освіти в умовах ринкових трансформацій. *Вища освіта України*. 2008. № 2. С. 35–37.
27. Вернидуб Р. М. Забезпечення європейських стандартів якості вищої освіти на інституційному рівні. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Сер. 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи: зб. наук. праць. За ред. В. П.Сергієнка. К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2011. Вип. 27. С. 25–33.
28. Вернидуб Р. М. Проблеми модернізації освітнього простору в умовах розгортання інформаційного суспільства. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Сер.: Філософія, педагогіка, психологія: зб. наук. праць. НПУ ім. М. П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2012. Вип. 20. С. 16–20.
29. Вернидуб Р. М. Проблеми модернізації освітнього простору в умовах інституційних трансформацій глобального суспільства. *Освітня політика: філософія, теорія, практика* [монографія]. За ред. В. П.Андрущенко; Авт. кол. : В. П.Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб, В.Л. Савельєв та ін. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С.203–229.
30. Вернидуб Р. М. Селекційна компонента забезпечення якісної підготовки педагогічних працівників. *Освітня політика: філософія, теорія, практика* [монографія]. За ред. В. П.Андрущенко; Авт. кол. : В. П.Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб,

- В.Л. Савельєв та ін. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 361–385.
31. Вернидуб Р.М. Трансформації університетської педагогічної освіти в умовах глобалізації: потенціал дослідництва. *Освітня політика: філософія, методологія, практика*: міжнар. наук.-практ. конф., 23 – 24 жовтня 2013 р. : зб. матеріалів. К.: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2014. С. 60–65.
 32. Вільчинський Ю. Філософія історії: теорія взаємопроникнення часу і вічності. К.: Поліграфкнига, 2009. 360 с. Бібліогр.: с. 353–340.
 33. Вимоги до оформлення дисертацій. URL: http://www.dgma.donetsk.ua/docs/nauka/vcheni_rady/12.105.03/docs/%D0%92%D0%B8% %D1%82%D1%96%D0%B2.pdf
 34. Гальперіна В. О. Освітня політика в трансформаційному суспільстві: соціально-філософський аналіз: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук; Інститут вищої освіти НАПН України. К., 2003. 17 с.
 35. Дем'янчук О. Глобалізація вищої освіти: огляд сучасних світових проблем. *Людина і політика*. 2002. № 1. С. 75 – 82.
 36. Гончаренко С.У. Про критерії оцінювання педагогічних досліджень. *Шлях освіти*. 2008. № 1. С. 275 – 6.
 37. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України; головний ред. В.Г. Кремень. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
 38. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання ДСТУ 3008:2015. Видання офіційне. Київ ДП «УкрНДНЦ» 2016 URL: http://www.knmu.kharkov.ua/attachments/3659_3008-2015.PDF
 39. Зязюн І. А. Аксиологічні орієнтири сучасної культури. *Проблеми освіти в Польщі і в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції*: зб. матеріалів Міжн. науково-практичної конф. 21 – 24 квітня 2009 р. Київ-Житомир. За ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. К. : КІМ, 2009. 37 – 48.
 40. Іванюк І. Освітня політика. Навчальний посібник. К.: Таксон, 2006. 226 с.
 41. Пригодій М. Використання цифрових технологій у науково-педагогічних дослідженнях. *Інноваційна професійна освіта*. 2022. Т.5. № 6. С. 105-108. URL: <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/2022-1/article/view/115/106>
 42. Кармазіна М. Політичні поняття і категорії: відтінки, іпостасі, метаморфози logos'у. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. К.: Український центр політичного менеджменту, 2010. Вип. 19. 482 с. С. 9.
 43. Квак М. Національна держава, глобалізація та університет як модерний заклад. Ідея Університету: Антологія. [упоряд. М. Зубрицька, Н. Бабалик]. Львів: Літопис, 2002. С. 267–291.
 44. Квіск Марек. Університет і держава: вивчення глобальних

- трансформацій. [пер. з англ. Т.Цимбала]. К. : Таксон, 2009. 277 с.
45. Кілієвич О. Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки. К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2003. – 510 с.
 46. Національний освітньо-науковий глосарій. К.: ТОВ «КОНВІ ПРИНТ», 2018. 524 с.
 47. Концепція "Нова українська школа". URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
 48. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p>
 49. Клепко С. Ф. Філософія освіти в Європейському контексті: монографія. Полтава : ПОІППО, 2006. 328 с.
 50. Кремень В. Філософія освіти ХХІ ст. *Персонал*. 2003. № 1. С. 8.
 51. Кремень В.Г. Поступ до нової філософії освіти в Україні. *Розвиток педагогічних наук в Україні і Польщі на початку ХХІ століття*: зб. наук. праць. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2011. 704 с.
 52. Кремень В. Г. Система освіти в Україні: Сучасні тенденції і перспективи. *Професійна освіта: педагогіка і психологія* [ред. Т. Левовицький, І. Вільш, І. Зязюн, Н. Ничкало]. Київ-Ченстохова, 2000. С. 11 – 31.
 53. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору. К.: Педагогічна думка, 2009. 520 с.
 54. Кремень В.Г. Філософія національної ідеї. Людина. *Освіта. Соціум*. К.: «Грамота», 2007. 576 с.
 55. Кремень В.Г. Трансформація особистості в освітньому просторі сучасної цивілізації Педагогіка і психологія. № 2. 2008. С. 5 – 14.
 56. Кримський С.Б. Життя вимірюється не в довжину, а у висоту. *День*. 2010. № 119. 9–10 липня.
 57. Козієвська О.І. Законодавчо-нормативне забезпечення процесів академічної мобільності: європейський досвід. *Вища освіта України*. 2013. № 3 (додаток 2). Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу». С. 238 – 243.
 58. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року Розпорядження Кабінету Міністрів від 14 квітня 2021 р. № 366-р України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
 59. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року Розпорядження Кабінету Міністрів від 14 квітня 2021 р. № 366-р України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text>
 60. Лавриченко Н. Прогностичні моделі школи: антиципація майбутнього чи «зони найближчого розвитку». *Шлях освіти*. № 4. 2008. С. 13–19.

61. Луговий В.І, Слюсаренко О.М., Таланова Ж. В. Рамка кваліфікацій та система гарантування якості національної вищої освіти: труднощі реалізації [Текст]. *Вища освіта України*. Додаток 4. 2010. С. 257–265.
62. Луговий В. І., Таланова Ж. В. Національна рамка кваліфікацій: розуміння і реалізація [Текст]. *Проф.-техн. освіта*. 2010. № 1. С. 5–9.
63. Михальченко М. Філософія освіти і соціокультурна теорія. *Філософія освіти*. 2005. №1. С. 38–52.
64. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>
65. На шляху до Європейського простору вищої освіти: відповіді на виклики глобалізації. Комюніке Конференції Міністрів європейських країн, відповідальних за сферу вищої освіти, м. Лондон, 16-19 травня 2007 року.
66. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник. Рівне: Волинські обереги, 2013. 360 с.
67. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України [авт. : В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, М.І. Бурда та ін.; ред. кол. В.Г. Кремень (голова), В.І. Луговий (заст. голови), В.М. Мадзігон (заст. голови), О.Я. Савченко (заст. голови)]; за заг. ред. В.Г. Кременя. К.: Пед. думка, 2021. 304 с.
68. Національний освітній глосарій: вища освіта / 2-е вид., перероб. і доп. / авт.-уклад. : В. М. Захарченко, С. А. Калашнікова, В. І. Луговий, А. В. Ставицький, Ю. М. Рашкевич, Ж. В. Таланова / За ред. В.Г.Кременя. К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2014. 100 с.
69. Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. [Електронний ресурс]. URL: <http://www.npu.edu.ua/ua/>
70. Національна рамка кваліфікацій. Постанова КМ України від 23 листопада 2011 р. № 1341. [URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
71. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>
72. Обговорення Проекту Концепції розвитку освіти України на 2015 – 2025 роки. 04 листопада 2014 року. URL: <http://www.mon.gov.ua>
73. Освітня політика: філософія, теорія, практика [монографія]. За ред. В. П.Андрущенка; Авт. кол. : В. П.Андрущенко, Б.І. Андрушин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб, В.Л. Савельєв, К.А. Постол, О.О. Субіна. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 484 с.
74. Освітня політика: філософія, методологія, практика: міжнар. наук.-практ. конф., 23 – 24 жовтня 2013 р. : зб. матеріалів. К.: Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова, 2014. 285 с.

75. Освітнологія: витоки наукового напрямку: монографія. За ред. В.О. Огнев'юка; Авт. кол.: В.О. Огнев'юк, С.О. Сисоєва, Л.Л. Хоружа, І.В. Соколова, ОМ. Кузьменко, О.О.Мороз. К. : ВП «Єдельвейс», 2012. 336 с.
76. Основи демократії: Підручник для студ. вищ. навч. закл. За заг. ред. А.Ф. Колодія. Третє видання, оновл. і доп. Львів: Астролябія, 2009. 832 с.
77. Педагогіка вищої школи. [В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, І. С. Волощук та ін.]; за ред. В. Г. Кременя, В. П. Андрущенка, В. І. Лугового. К.: Педагогічна думка, 2009. 256 с.
78. Педагогічна конституція Європи [Електронний ресурс]. – [Чинна 2013-05-25]. Франкфурт. 2013. Сайт «Ассоциация ректоров педагогических университетов Европы» URL: <http://www.arpue.org/index.php/ru/publykatsyy/pedagogicheskaya-konstitutsiya-evropy/141-pedahohichna-konstytutsiia-yevropy-1>
79. Педагогічний словник / за ред. дійсного члена АПН України М.Д. Ярмаченка. К.: Педагогічна думка, 2001. 514 с.
80. Постол К.А. Правові механізми взаємодії суб'єктів державно-громадської моделі управління освітою в Україні. *Освітня політика: філософія, теорія, практика* [монографія]. За ред. В. П. Андрущенка; Авт. кол. : В. П.Андрущенко, Б.І. Андрусишин, В.І. Бобрицька, Р.М. Вернидуб та ін. К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С.168–199.
81. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації. Наказ МОН України № 4 від 12.01.2017 р. Із змінами, внесеними згідно з Наказом МОН України № 759 від 31.05. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0155-17>
82. Про освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2017. № 38-39. ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
83. Про вищу освіту: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 37-38, ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
84. Про особливості запровадження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 : Наказ МОН України № 1151 від 06.11.2015 р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 листопада 2015 р. за № 1460/27905. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1460-15>
85. Про національну програму інформатизації: Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 27-28, ст.181. Редакція від 01.08. 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр>
86. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні Закон України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 19-20,

- ст.166. Редакція від 05.12.2012 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>
87. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 3, ст.25. Редакція від 16.07.2019 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
88. Регейло І.Ю. Проблеми підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Вища освіта України*. 2013. № 3 (додаток 2). Тематичний випуск «Європейська інтеграція вищої освіти України в контексті Болонського процесу». С. 44 – 49.
89. Романов В., Рудик Т., Брус О. та ін. Вступ до аналізу державної політики: навч. посібник. К.: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 238 с.
90. Рябов С. Г. Політична наука в Україні ХХІ століття: стан та перспективи розвитку. К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні». 2005. 103 с.
91. Савельєв В.Л. Проблемне поле освітньої політики в Україні. *Філософія освіти*. 2005. № 2. С.78–94.
92. Савченко О.Я. Цінності, що об'єднують шкільну і педагогічну науку. Проблеми освіти в Польщі і в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції : зб. матеріалів Міжн. науково-практичної конф. 21 – 24 квітня 2009 р. Київ-Житомир. За ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоевої. К. : КІМ, 2009. С. 94 – 108.
93. Саух П.Ю. Зміна парадигм соціальних наук і трансформація культур освітнього простору на межі тисячоліть. *Освіта і управління*. 2001. № 3–4. С. 26–30.
94. Сисоева С. О., Соколова І. В. Проблеми неперервної професійної освіти : тезаурус наукового дослідження : наук. вид. НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, МОН, Маріупольський держ. гуманіт. ун-т. К. : Вид. дім «ЕКМО», 2010. 362 с.
95. Спірін О.М. Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів інформатики за кредитно-модульною системою : монографія. За наук. ред. акад. М.І. Жалдака. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 300 с.
96. Стратегія впровадження ІКТ в США та Великій Британії (в ракурсі предметів суспільствознавчої галузі). Тези доповіді науково-практичного семінару «Порівняльно-педагогічні студії – 2010». К.: «Інформаційні системи», 2010. С.121–123
97. Столяренко О. Створення моделі виховання ціннісного ставлення до людини на основі ідей відкритої школи. *Рідна школа*. № 3 – 4 (939 – 940). 2008. С. 30–33.
98. Стратегія державної кадрової політики на 2012-2020 роки: Указ Президента України від 1 лютого 2012 року № 45/2012. [Електронний

- ресурс]. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>
99. Пригодій М. Використання цифрових технологій у науково-педагогічних дослідженнях. *Інноваційна професійна освіта*. 2022. Т.5. № 6. С. 105-108. URL: <https://conference.ivet.edu.ua/index.php/2022-1/article/view/115/106>
 100. Цифрові технології в освіті: сучасний досвід, проблеми та перспективи : монографія / Т. А. Васильєва та ін.; за заг. ред. д-рки екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої, д-ра екон. наук, проф. Ю. М. Петрушенка. Суми : Сумський державний університет, 2022. 150 с.
 101. Створення загальноєвропейського простору вищої освіти. Комюніке конференції міністрів, відповідальних за вищу освіту. В кн. : *Вища освіта України і Болонський процес*: Навчальний посібник. За ред. В.Г. Кременя. Авт. колектив: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук, В.В.Грубінко, І.І.Бабін. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2004. С.151.
 102. Цифрові інструменти Google для освіти. URL: <https://sites.google.com/view/gwua2223/%D0%BF%D1%80%D0%BE-%D0%BA%D1%83%D1%80%D1%81?pli=1>.
 103. Тюрменко І., Горбула О. Культурологія: теорія та історія культури: [навч. посібник]. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 368 с.
 104. Форум міністрів освіти європейських країн «Школа XXI століття: Київські ініціативи». *Європейські педагогічні студії*. Асоціація ректорів педагогічних університетів Європи; ред. кол. В.П. Андрущенко (голова) [та ін]. Вип. 1-2. К.: вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2012. С. 256.
 105. Bobrytska, V. I., Krasylnykova, H. V., Protska, S. M., Krasylnykov, S. R., Skyrda T. S., Chhalo O.M. (2025). Digitalisation in Higher Education: A Systematic Review on Its Impact on Health, Cognition, and Social Interaction *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. Vol. 24, No. 5, pp. 339-359, May 2025. <https://doi.org/10.26803/ijlter.24.5.18>
 106. Taras O. Olefirenko, Valentyna I. Bobrytska, Nina G. Batechko, Tatiana D. Reva, Oksana M. Chhalo. Involving University Stakeholders in Upgrading the Fostering of Students' Readiness to Embark on a Career. *International Journal of Learning, Teaching and Educational Research*. Vol. 20, No. 4, pp. 152-171, April 2021. <https://doi.org/10.26803/ijlter.20.4.9>.

ДОДАТКИ

Додаток А

ШАБЛОН ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОГО АРКУША МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Соціально-гуманітарний факультет

Кафедра соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису
УДК:

(ПІБ здобувача освіти)

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

(назва роботи)

А Освіта

(галузь знань)

А1 Освітні науки

(шифр і назва спеціальності)

Освітньо-професійна програма

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА

(магістерська програма)

Магістерська робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело _____
(підпис, ініціали та прізвище здобувача ВО)

Науковий керівник _____
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Результати Підсумкової атестації

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ЕКТС _____

Голова комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени комісії _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

КИЇВ – 20

Додаток Б

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ 1-Ї ТА 2-Ї СТОРІНОК
РЕФЕРАТУ

Український державний університет
імені Михайла Драгоманова

Соціально-гуманітарний факультет
Кафедра соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики

ЗОСІМЧУК ОЛЬГА СЕРГІЙВНА

ІННОВАЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ДОСЯГНЕННЯ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В ОСВІТІ УКРАЇНИ

Реферат
магістерської роботи

Галузь знань А Освіта
Спеціальність А1 Освітні науки
Магістерська програма «ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА»

Київ -20__ рік

Продовження Додатку Б

Роботу виконано на кафедрі соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Соціально-філософського факультету УДУ імені Михайла Драгоманова

Науковий керівник: докторка педагогічних наук, професорка

Бобрицька Валентина Іванівна,

професорка кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Соціально-філософського факультету УДУ імені Михайла Драгоманова

Рецензенти:

докторка педагогічних наук, професорка

Матвієнко Олена Валеріївна,

завідувачка кафедри початкової освіти та педагогічних інновацій Педагогічного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова

кандидат педагогічних наук, професор

Спіцин Євген Сергійович,

професор кафедри педагогіки

Київського університету імені Тараса Шевченка

Захист відбудеться ____ грудня 20__ року на засіданні комісії з Підсумкової атестації здобувач ВО ОПП «Освітня політика».

Адреса: Центральний корпус УДУ імені Михайла Драгоманова, м. Київ, вул. Пирогова 9, ауд. ____.

Додаток В

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ У СПИСКУ ДЖЕРЕЛ

(APA^{-1,2} (American Psychological Association) style)

1. Андрущенко, В. П. (2014). Глобальна освітня політика: проблеми формування. Освітня політика: філософія, методологія, практика: міжнар. наук.-практ. конф. (с. 9-21). Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.

2. Андрущенко, В. П., Бех, І. Д., & Бурда, М. І. та ін. (2011). In Кремень, В. Г., Луговий, В. І., Мадзігон, В. М., & Савченко, О. Я. (Eds.), Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. Нац. акад. пед. наук України. Київ: Пед. думка, 304 с.

3. Андрущенко, В. П., Андрусишин, Б. І., Бобрицька, В. І., Вернидуб, Р. М., & Савельєв, В. Л. та ін. (2015). In Андрущенко, В. П. (Eds.), Освітня політика: філософія, теорія, практика: монографія. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 484.

4. Бобрицька, В. І. (2015). Система освіти як об'єкт моніторингу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 17» Теорія і практика навчання і виховання», (27), 19-34.

5. Бобрицька, В. І. (2017). Сучасні освітні реформи: виклики та перспективи. Матер. Міжнародн. наук.-практ конф. «Проблеми фахової підготовки вчителя початкової школи в контексті становлення нової української школи» (с. 21-25). Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.

6. Закон України «Про освіту» № 2145-19 від 05.09.2017. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

7. Кремень, В. Г. (2014). Поступ до нової філософії освіти в Україні. Розвиток педагогічних наук в Україні і Польщі на початку ХХІ століття: зб. наук. праць. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 704.

8. Кремень, В. Г., Луговий, В. І., Гуржій, А. М., & Савченко, О. Я. та ін. (2016). (Eds.), Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні. (До 25-річчя

незалежності України). Нац. акад. пед. наук України. Київ: Пед. думка, 448.

9. Нова українська школа. (2016). Концептуальні засади реформування середньої школи. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>

10.Bobrytska, V. (2016). Axiological Azimuths of the Global Educational Policy. Proceedings of the National Aviation University, 67 (3), 89-97. doi: 10.18372/2306-1472.68.10912

11.Bobrytska, V. (2015). Monitoring In Higher Education: The Role In Formation Of National Manpower Policy Of Ukraine. Proceedings of the National Aviation University, 64 (3), 161-168.

Навчально-методичне видання

Укладач:

БОБРИЦЬКА Валентина Іванівна, професорка кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Соціально-гуманітарного факультету УДУ імені Михайла Драгоманова, докторка педагогічних наук, професорка

Бобрицька В. І. Методичні рекомендації до написання і оформлення магістерської роботи з освітньої політики [навч.-метод. посіб. для студ. другого (магістерського) рівня вищої освіти], 4-те вид., доповн. і переробл. Київ, Україна: УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. 98 с.

У методичному посібнику викладено загальну логіку виконання магістерського дослідження як виду наукової діяльності здобувач ВОів, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Освітня політика» на другому (магістерському) рівні вищої освіти: від вибору теми до його прилюдного захисту. Вміщено додатки та короткий педагогічний словник-довідник дослідника-початківця.

Адресовано здобувачам ВО, науковцям та викладачам закладів вищої освіти, усім тим, хто цікавиться науковими дослідженнями

УДК
ББК

© В. І Бобрицька, 2025
©УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025

